

Západočeská Univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tři pilíře důchodové reformy - klady a zápory

Západočeská Univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra pracovního práva
a práva sociálního zabezpečení

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tři pilíře důchodové reformy - klady a zápory

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: Ing. Antonín Vacík, KPP

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma: Tři pilíře důchodové reformy - klady a zápory zpracovala samostatně pod vedením Ing. Antonína Vacíka, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, 28. 3. 2014

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat mému vedoucímu práce Ing. Antonínu Vacíkovi za shovívavost a trpělivý a vstřícný přístup při vedení mé diplomové práce. Další dík patří mé rodině a blízkým za poskytnutou podporu a dále vyučujícím právnické fakulty, kteří mě v průběhu studia učili, formovali a motivovali

Obsah

ÚVOD	4
1. VÝVOJ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU OD ROKU 1990 DO ROKU 2011	6
1.1 PRVNÍ ETAPA	6
1.2 DRUHÁ ETAPA	7
1.3 TŘETÍ ETAPA.....	8
2 DŮCHODOVÉ SYSTÉMY V ČR.....	14
2.1 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ - TZV. MALÁ A VELKÁ DŮCHODOVÁ REFORMA	16
2.1.1 Malá důchodová reforma.....	16
2.1.2 Velká důchodová reforma.....	18
2.2 DŮCHODOVÉ SPOŘENÍ	20
2.2.1 Účastníci spoření a vstup do II. pilíře.....	20
2.2.2 Penzijní fondy	21
2.2.3 Podpis smlouvy a další postup.....	23
2.2.4 Způsob zhodnocení a investiční strategie	25
2.2.5 Úprava dědění finančních prostředků z II. pilíře	30
2.2.6 Prozatímní bilance dopadu důchodové reformy.....	31
2.3 DOPLŇKOVÉ PENZIJNÍ SPOŘENÍ.....	34
2.3.1 Podmínky vstupu do III. pilíře/ právní úprava doplňkového penzijního spoření	36
2.3.2 Hlavní změny v penzijním připojištění.....	37
3 ZHODNOCENÍ Kladů a záporů důchodové reformy.....	39
4 DŮCHODOVÝ SYSTÉM VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EU	42
4.1 POLSKO	42
4.1.1 Změny důchodové reformy v letech 1991 až 2009	44
4.1.2 Změny po roce 2009	45
4.2 SLOVENSKO.....	47
4.3 NIZOZEMSKO	49
5 ZÁVĚR	52
RESUMÉ.....	54
LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE	55
PŘÍLOHY	58

ÚVOD

Ve své diplomové práci s názvem „Tři pilíře důchodové reformy klady a zápory“ se budu zabývat úkolem státu zajistit svým občanům důstojné a zabezpečené stáří. Narůstající vliv ekonomických a demografických změn společnosti dává povinnost státu flexibilně přizpůsobit systém důchodů. Tento proces vyvrcholil v České republice prostřednictvím důchodové reformy, která přinesla soubor mnoha opatření, jak dílčích tak komplexních.

V první kapitole se zaměřím na tři etapy vývoje důchodového systému od roku 1989 do roku 2011, kdy bylo především nutno vytvořit rozsáhlou rekonstrukci systému a odstranit několik zásadních přežitků vycházející z principů komunistického režimu a snížit nadměrnou štedrost systému, která směřovala k finanční nestabilitě. V těchto letech také započaly přípravy tzv. Malé a Velké důchodové reformy, na které se blíže zaměřím v následující kapitole s názvem Důchodové systémy v ČR.

V rámci důchodové reformy v České republice se budu zabývat aktuálním a často diskutovaným systémem II. pilíře Důchodové reformy - důchodovým spořením. V této podkapitole seznamuji čtenáře s účastníky důchodové reformy a postupem zájemců od podpisu smlouvy až po počátky úhrady příspěvků.

Dalším z bodů je „staronový“ systém Doplnkového penzijního spoření.

V kapitole Klady a zápory důchodové reformy zhodnotím ucelený pohledem možnosti, se kterými se účastník důchodové reformy při vstupu do II. pilíře může setkat.

V poslední kapitole se zaměřím na důchodové systémy zemí Evropské unie. První z vybraných zemí je Polsko, kde jsem v rámci studijního pobytu Erasmus měla možnost podrobněji nahlédnout do jejich důchodového systému. Zaměřím se zde na počátek důchodové reformy až po její novelizaci.

Dalším státem je Slovensko a to z důvodu podobnosti jejich reformy s aktuální Českou úpravou. Tato však byla zavedena již o 8 let dříve, v roce 2005, a dává nám možnost nahlédnout na možné dopady současného důchodového systému v České republice. Na Nizozemsko je dlouhodobě nahlíženo jako na stát s nejstabilnějším důchodovým systémem, proto i tato země má v méj diplomové práci svoje místo.

Věřím, že svojí diplomovou prací splním předpokládané cíle, které jsem si v úvodu této práce stanovila.

1. VÝVOJ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU OD ROKU 1990 DO ROKU 2011

Počátek důchodové reformy se datuje od roku 1989, kdy jsme se stali demokratickým státem a bylo nutné provést rozsáhlou ekonomickou a sociální reformu. Sociální systém byl už v té době v mnoha oblastech velice propracovaný, například co se týkalo zabezpečení rodin s dětmi. Na druhé straně byl těžkopádný a konkrétně v oblasti osobních důchodů měl nedostatky a nesl sebou spoustu nevýhodných opatření podporujících diskriminaci osob samostatně výdělečně činných, nebo například instituty osobních důchodů, které byly reformou zrušeny. Bylo nutno zajistit rovnováhu mezi štedrostí předchozího režimu a aktuálnímu vývoji ekonomické situace spolu s demografickým vývojem.¹

1.1 PRVNÍ ETAPA

Průběh sociální reformy v České republice je možno rozdělit do tří částí. První etapa probíhala v letech 1989 až 1992, kdy byla přijata Listina základních práv a svobod a bylo nutno vybudovat novou ústavu a v návaznosti na ní fungující a vyvážený sociální systém. Listina uvádí, že občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a každý kdo je v hmotné nouzi má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.² Dále byl vypracován koncept základní sociální sítě zajištěný právními instituty jako je minimální mzda, či zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu³, který jej definuje jako „*společensky uznanou minimální hranici příjmů občana, pod níž nastává stav jeho hmotné nouze*“⁴.

Aktuální platné částky Životního a existenčního minima jsou stanoveny nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima.

¹ ŠTANGOVÁ, V. In: TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5., přepracované a doplněné vydání
Praha: C.H. Beck, 2010, str. 34, ISBN: 978-80-7400-322-6

² Listina základních práv a svobod, Hlava IV, článek 30

³ ŠTANGOVÁ, V. In: TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5., přepracované a doplněné vydání
Praha: C.H. Beck, 2010, str. 35, ISBN: 978-80-7400-322-6

⁴ Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu

1.2 DRUHÁ ETAPA

Počátek další etapy se datuje od rozdělení Československa, tedy od roku 1993 a v českém sociálním systému se začínají projevovat neoliberalní tendence.

Jedním z významných bodů bylo zavedení pojistného, jako zvláštní platba mimo daňový systém a dále pak systém penzijního připojištění - to bylo v České republice zavedeno v roce 1994 prostřednictvím přijetí zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem⁵.

Penzijní připojištění je dobrovolný, státem regulovaný produkt zakládající se na pravidelných příspěvcích občanů, k nimž jsou připsovány státní příspěvky a jednou ročně výnosy ze zisků Transformovaného fondu. Pro svou jednoduchost je oblíbeným produktem. Dle údajů Asociace penzijních fondů České republiky mělo k 1. čtvrtletí roku 2012 penzijní připojištění sjednáno okolo 4,6 milionů lidí k prvnímu pololetí roku 2013 jejich počet přesáhl 5 milionů. Na penzijní připojištění může přispívat také zaměstnavatel, pro něhož (u příspěvků do výše 12 000 korun ročně) nejde o náklady spadající do daňového základu.⁶

Proti tomu je systém důchodového spoření založen na pravidelném, průběžném plynutí financí a stal se povinným pro veškeré ekonomicky aktivní osoby - těm je následně nahrazován příjem v případě stáří, invalidity či úmrtí živitele.

Tyto příjmy nejsou u všech podílníků stejné, ale jsou vypočítávány a sestávají ze dvou částí - ze složky pevné a pohyblivé. Pevná je jednotná pro všechny typy důchodů, pohyblivou složku tvoří procentní výměra úměrná délce pojištění a výši příjmů. Systém je dynamický a flexibilně se snaží přizpůsobovat ekonomickému vývoji při vyměřování základů.⁷

„Přijetí zákona o důchodovém pojištění patřil v Evropě mezi moderní zákony, když do konstrukce výpočtu důchodů zakotvil indexaci dosažených výdělků pojištěnce v závislosti na růstu průměrné mzdy v národním hospodářství.

⁵ ŠTANGOVÁ, V. In: TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5., přepracované a doplněné vydání Praha: C.H. Beck, 2010, str. 34, ISBN: 978-80-7400-322-6

⁶ JANDA, Josef. Zajištění na stáří, Grada, 2012, str 96-101

⁷ <http://www.mpsv.cz/cs/617>

Základem systému zůstalo i nadále všeobecné, jednotné, průběžné důchodové pojištění garantované státem“.⁸

1.3 TŘETÍ ETAPA

Třetí etapa se datuje do roku 1998 a souvisí se vstupem sociálnědemokratické vlády a tedy i s jiným pohledem na důchody. Byly novelizované mnohé právní předpisy a začala se připravovat důchodová reforma, především z důvodu demografických změn, kdy se začal zvyšovat průměrný dožívaný věk a snižovat porodnost. Tato fakta měla vliv na klesající počet osob v produktivním věku. Ke konci 20. Století je vidět veliké množství aktivní legislativní činnosti a dochází k častým změnám, zejména v oblasti sociální podpory a nemocenského pojištění, nicméně zásadní nedostatky důchodového pojištění nevyřešily.⁹

Jedna z dílčích změn, které přinesl rok 1998, se vztahuje na výplaty starobních důchodů v souběhu s příjmem z výdělečné činnosti a to jen v případě, byl-li pracovní poměr sjednán na dobu určitou. Dále došlo k zrušení možnosti odejít do trvale sníženého předčasného starobního důchodu o 4-5 let dříve, zachována byla pouze možnost odejít dříve o 3 roky. *„S účinností k 1. 7. 1998 se do doby pojištění pro stanovení procentní výměry důchodů započítává pouze 80% náhradních dob pojištění. Výjimkou je doba služby o českých, nebo československých ozbrojených silách, doba péče o dítě do 4 let, nebo do 18 let, pokud je těžce zdravotně postižené a vyžaduje mimořádnou péči a doba osobní péče o blízkou převážně nebo úplně bezmocnou osobu, nebo o takovou částečně bezmocnou osobu starší 80 let.“* Tyto případy se i nadále (stejně jako dnes) hodnotí jako 100% náhradní doby pojištění.¹⁰

V roce 1999 byly schváleny dvě nařízení vlády a to především č. 64/1999 o zvýšení důchodů, v nařízení je uvedeno, že: *„(1) Důchody starobní, plné*

⁸ HÁJEK Zdeněk JUDr., Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010, učební text, 2010 str. 13

⁹ ŠTANGOVÁ, V. In: TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, str. 34

¹⁰ HÁJEK Zdeněk JUDr., Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010, učební text, 2010 str. 13

invalidní, částečně invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí přiznané před 1. lednem 1996 se zvyšují od splátky důchodu splatné po 31. červenci 1999 tak, že procentní výměra důchodu se zvyšuje o 7,5 % procentní výměry důchodu, která náleží ke dni, od něhož se procentní výměra zvyšuje.“ toto nařízení nabylo účinnosti dne 1. 8. 1999.¹¹

Dalším významným nařízením vlády v tomto roce je předpis 228/1999 Sb. ze dne 29. září 1999, kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a výše přepočítacího koeficientu a upravují se částky pro stanovení výpočtového základu, kde je konkrétně uvedeno: (1) *Výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 činí 11 693 Kč;* (2) *Výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 činí 1,0850 a dále* (3) *Částky pro stanovení výpočtového základu uvedené v § 15 zákona č. 155/1995 Sb. a naposledy zvýšené nařízením vlády č. 234/1998 Sb. se z částky 6 100 Kč se zvyšují na 6 300 Kč a z částky 13 000 Kč se zvyšují na 14 200 Kč.*¹²

Toto nařízení nabylo účinnosti dnem 1. ledna 2000 a spolu s předešlým nařízením významně prospělo k vytvoření obrazu sociálního státu.

V roce 2000 byl dále připraven první návrh novely zákona o zvýšení sankcí při předčasném odchodu do starobního důchodu. *„Redukce procentní výměny u dočasně zkráceného předčasného starobního důchodu se zvýšila za každých i započatých 90 kalendářních dnů od jeho přiznání do dovršení důchodového věku a vzniku nároku z 1% na 1,3% výpočtového základu a redukce procentní výměry trvale kráceného starobního důchodu z 0,6% na 0,9% výpočtového základu“.* Naopak zvýhodněna byla práce po dosažení důchodového věku bez pobírání důchodu. *„Za každých 90 kalendářních dnů výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod bez jeho pobírání a bez pobírání plného invalidního důchodu z 1% na 1,5% výpočtového základu“*¹³ Na těchto opatřeních je znát klesající tendence úlev sociálního státu a nastolení přísnějších pravidel.

Rok 2002 přinesl schválení tří novel zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Zákon č. 198/2002 Sb. řeší problematiku výkonu

¹¹ Nařízení vlády, Předpis č. 64/1999 Sb

¹² Nařízení vlády, předpis 228/1999 Sb

¹³ HÁJEK Zdeněk JUDr., Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010, učební text, 2010 str. 13

dobrovolnické služby a s tím související otázku účasti na důchodovém pojištění a vymezení kvalifikovaných důvodů.

V roce 2003 byly schváleny tři novely zákona č. 155/1995 Sb. Nejvýznamnější byl návrh zákona č. 264/2002 Sb., který stojí na několika principech, například vyplácené důchody se zvyšuje pravidelně každý rok v lednu. Jiný postup je zvolen pouze při velmi nízké inflaci (zvýšení by činilo méně než 2%) a při vysoké inflaci (přes 10%). Dále je i řešen teoretický nárůst cen, kdy je občanům garantováno nastavení zvýšení tak, aby u průměrného starobního důchodu tvořilo 100% nárůstu. Navíc pokud růst v určitém období dosáhl alespoň 10% zvýšení, tak vláda rozhodne do 50 dnů od dané situace o dalším navýšení důchodů.¹⁴

Zákonem č. 425/2003 Sb. byl s účinností od 1. ledna 2004 novelizován zákon č. 155/1995., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Změny v důchodovém pojištění spočívaly zejména ve zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod stejným tempem i po roce 2007 s cílem postupného dosažení jednotné hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy v roce 2013. Důchodový věk ostatních žen bude i nadále diferencovaný podle počtu vychovaných dětí a to v rozmezí 59 až 62 let dále v omezení možnosti předčasného odchodu do starobního důchodu zrušením dočasně kráceného předčasného starobního s tím, že tato možnost zůstane dočasně zachována.

Další významná změna spočívala v redukci hodnocení doby studia, konkrétně tak, že se doba studia na střední a vysoké škole před 1. lednem 1996 získaná po dosažení věku 18 let bude hodnotit jako náhradní doba pojištění a bude tedy hodnocena v rozsahu 80%. Doba studia před 1. lednem 1996 získaná před dosažením věku 18 let se však bude i nadále hodnotit jako doba pojištění, tedy plnohodnotně.

Dalším bodem této novely je zrušení podmínky umožňující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod pouze při nepřekročení stanovené hranice (dvojnásobek částky životního minima pro jednotlivce), a to jak pro zaměstnance,

¹⁴ Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2002, <http://www.mpsv.cz/cs/627>

tak i pro osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ). Současně se stanoví, že pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti musí být pracovněprávní vztah uzavřen nejdéle na dobu jednoho roku. Novelizace pojistného na sociálním zabezpečení přinesla změny především v "převedení" části příspěvků vybíraných na státní politiku zaměstnanosti do systému důchodového pojištění a v postupném zvýšení minimálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného u osob samostatně výdělečně činných.¹⁵

Všechny tyto reformy však byly pouze dílčí a nepřinesly výraznější změnu důchodového systému. Právě v důsledku nutnosti rozsáhlejší reformace, byla v roce 2004 ustanovena tzv. Bezděkova komise pro návrh reformy penzijního systému. V ní měly všechny politické strany svého zástupce. Každá ze stran měla možnost představit svojí variantu důchodové reformy a možných systémových změn. Následně byly prováděny detailní analýzy a možnosti dalšího vývoje.¹⁶

Například ČSSD, s tehdejším největším mandátem v poslanecké sněmovně volila variantu přechodu na NDC systém, který se dá přirovnat k celoživotnímu spořicímu plánu, do něhož účastník pravidelně přispívá procentní částí svého příjmu do odchodu do penze a tyto prostředky následně v důchodovém věku čerpá. Dle jejich návrhu by byl tento systém kombinován s parametrickými změnami současného průběžně financovaného systému (PAYG), který funguje na principu okamžitého plynutí peněz, kdy aktivně pracující část obyvatelstva odvádí příspěvky, které jsou následně použity na vyplácení penzí. Dále navrhovali implementovat do nové důchodové reformy i dávkově definovaný systém (DB), který je založen na principu odvádění příspěvků občanem v produktivním věku a po odchodu do důchodu zisku penzijních dávek odvozených od vzorce (počet let odvádění příspěvků a průměrná výše platu před odchodem do důchodu).

ODS se klonila k variantě rovného důchodu a například US-DEU na přechod na kombinovaný systém.¹⁷

V závěrečné zprávě Bezděkovy komise je zdůrazněno, že při současném demografickém vývoji nelze důchodovou reformu nastavit pro prospěch většiny a nelze dosáhnout všeobecně akceptovatelného návrhu. Zdůrazňuje, že politické

¹⁵ Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2003, <http://www.mpsv.cz/cs/627>

¹⁶ HÁJEK Zdeňek JUDr, Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010, učební text, 2010 str.18

¹⁷ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise str. 17-19

rozhodnutí by mělo být v souladu s ekonomickým. Mělo by vzít v úvahu, že současný systém je založen na principu přílišné solidarity a mezigenerační nerovnováhy. Názor výkonného týmu je takový, že je nutno i v budoucnu zvyšovat hranice odchodu do důchodu, odstranit mezigenerační nerovnováhy a dále snížit míru příjmové solidarity, kvůli níž může být část obyvatelstva nedostatečně motivována při obstarání vlastních příjmů. Dále doporučuje řešit problémy tzv. III. pilíře důchodového systému, tj. penzijního připojištění a životního pojištění.¹⁸

Z těchto doporučení vzešel návrh na uzavření Dohody politických stran o dalším pokračování důchodové reformy, ve které je například již výše zmíněný nárůst hranice odchodu do důchodu, vytvořené rezervy pro důchodovou reformu z přebytků pojistného na důchodové pojištění a z části zdrojů z privatizace, oddělená od státního rozpočtu, či podpořen další rozvoj doplňkových důchodových systémů.¹⁹

Další ze série zákonů byl např. zákon č. 264/2006 Sb., kde hlavní změna spočívala ve zvýšení procentní výměry důchodu o 2000 Kč ode dne, kdy jeho poživatel dosáhne věku 100 let.

V lednu 2007 bylo přijato Programové prohlášení koaliční vlády obsahující záměr provedení důchodové reformy ve třech etapách.

Zákon č. 306/2008 Sb. obsahuje poměrně výraznější změny a to především v prodloužení doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod a to z dosavadních 25 na 35 let u osob, které dosáhnou důchodového věku po roce 2018 (včetně náhradních dob pojištění nebo na 30 let bez náhradních dob pojištění). Dále se plynule pokračuje postupným zvyšování důchodového věku na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné nebo jedno dítě. V případě více dětí je to 62 – 64 let dle počtu vychovaných dětí.

Dále zákon č. 382/2008 Sb. stanovuje, že *„doba vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání, po kterou podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáležela před dosažením věku 55 let, se jako náhradní doba pojištění započítává v rozsahu nejvýše jednoho roku.“*²⁰

¹⁸ Závěrečná zpráva Bezděkovy komise

¹⁹ HÁJEK Zdeňek JUDr., Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010, učební text, 2010 str.20

²⁰ Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2008, <http://www.mpsv.cz/cs/627>

V roce 2010 došlo taktéž k novému vymezení invalidity, kdy je zaveden třístupňový invalidní důchod v závislosti na poklesu pracovní schopnosti pojištěnce a dále změna úhrady nákladů na zasílání důchodů za použití poštovních poukázek, které od 1. 1. 2010 hradí důchodce (nevztahuje se to na příjemce, jimž byl důchod přiznán před 1. 1. 2010). V roce 2010 byl tento poplatek 21 Kč, v roce 2014 je tato částka 22 Kč.²¹

²¹ HÁJEK Zdeňek JUDr, Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010, učební text, 2010 str.49

2 DŮCHODOVÉ SYSTÉMY V ČR

V mezinárodním měřítku můžeme rozdělovat na teoretické rovině tři základní modely konstrukce důchodů a jejich financování.

Jde o Bismarckův pojistný systém, státoprávní a Beveridgeův systém.

Bismarckův model je odvozen od sociálního zákonodárství zavedeného v roce 1883 Otto von Bismarckem. Tento model se zaměřuje především na úpravu zaměstnaneckých poměrů, či na rozdělení občanů do skupin podle výdělků. Tento model je neodmyslitelně spjat s důsledky industrializací v západní Evropě.

Beveridgeův pojistný systém je mladší a jeho záměry byly formulovány britským ekonomem W. H. Beveridgem v době 2. světové války. Jeho hlavní myšlenkou je právní nárok každého občana na zabezpečení např. v nemoci či ve stáří. Definuje také sociální potřeby všech účastníků relativně stejně, proto navrhuje poskytování těchto dávek paušálně a tak, aby zajistily alespoň minimální standard. Toto financování má být prováděno za použití stejného základního pojistného a daňových prostředků.

Pro státoprávní model systému sociálního zabezpečení jsou podstatné státní ideologie. Poprvé byl tento systém navržen v roce 1925 v sovětském Rusku, jako nedílná součást tehdejší ideologie a plánovaného hospodářství. Zdánlivě velkou výhodou byla pro tehdejší poměry samozřejmě „neexistence nezaměstnanosti“, což mělo na důsledek pokrytí potřeb nepracujících vrstev a financování bylo prováděno prostřednictvím daně z příjmů.²²

Důchodové pojištění je v České republice státním systémem a je proto prováděn státními orgány tedy Ministerstvem obrany, ministerstvem vnitra, spravedlnosti a také Českou správou sociálního zabezpečení. Výdaje i příjmy z tohoto pojištění jsou součástí státního rozpočtu a představují v něm značnou položku- zhruba 30%.

Ve výroku Ústavního soudu č. 135/2010 je uvedeno, že pokud není systém založen na financování státu, je možné získávat prostředky dvěma způsoby a tím je právě systém průběžný (PAYG – pay as you go) a fondový (FF). V průběžném systému se vybrané pojistné od ekonomicky aktivních osob používá na výplatu

²² TROSTNER, P., TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5., přepracované a doplněné vydání
Praha: C.H. Beck, 2010, str. 34, ISBN: 978-80-7400-322-6

důchodů důchodcům, peníze vyplácí stát, ale prostředky na důchody získávají od pracující části populace. Je to tedy systém, kdy prostředky fluktuují od ekonomicky aktivních osob k osobám, kteří již nejsou výdělečně činní a do systému nepřispívají- tento systém je tedy založen na systému mezigenerační solidarity (příspěvky se neodvádí dle nálezů Ústavního soudu s cílem investovat, ani nejsou zaměřeny individuálně) a funguje za předpokladu dobrého mezigeneračního vývoje.²³ Jeho výhodou je, že díky cyklaci finančních prostředků nedochází k jejich znehodnocení, jsou méně náročné administrativně. U fondového systému se zaplacené pojistné investuje na individuálních účtech a slouží pro potřeby té samé skupiny, více odpovědnosti je v tomto případě přeneseno na samotné občany, přičemž nezatěžuje následující generace a pomocí investic je možnost dosáhnout větších výnosů fondu. Oba systémy nejsou samy o sobě ideální a proto je nutno hledat kombinace.²⁴

Charakteristické pro náš systém množství ochranných a sociálních prvků a velký okruh příjemců. Spadají do něho prakticky všechny osoby vykonávající výdělečnou činnost, ale dále také osoby, kteří nejsou v pracovním poměru, ale jejich současnou situací jsou jim dávky přiznávány třeba tím, že pečují děti, jsou invalidní anebo jsou vedeni jako uchazeči o práci. Tedy odvody od aktivně pracující části obyvatelstva plynou i osobám, které sice nic neplatí, ale splňují podmínky přiznání důchodu.²⁵ Svým způsobem je systém v České republice velice solidární a je na něm povinná účast a to i v případě dostatečných příjmů, naopak se ho dá ale za stanovených podmínek zúčastnit dobrovolně- platí tedy příspěvky na pojistné na důchodovém pojištění.

Systém je také upraven jednotně, tedy pro všechny a není více důchodových systémů pro jednotlivé skupiny pojištěnců. Dále se v našem důchodovém systému uplatňuje princip rovnosti v podmínkách nároků, dále princip národovosti dávek, to znamená, že při splnění podmínek vznikne občanovi právní nárok na dávky a jeho dosažení se může domáhat i soudní cestou- tato ochrana je zajištěna v rámci správního soudnictví. A dále princip nabytých práv- jakmile jednou někomu vznikl nárok na důchod nelze mu jej- například změnou legislativy upřít.²⁶

²³ CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv, Právo sociálního zabezpečení v Ř a EU, str. 117

²⁴ <http://www.duchodovareforma.cz/penzijni-pripojisteni/neudrzitelny-i-pilir-ceskeho-duchodoveho-systemu/>

²⁵ CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv, Právo sociálního zabezpečení v Ř a EU, str. 120

²⁶ CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv, Právo sociálního zabezpečení v Ř a EU, str. 118-119

2.1 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ - TZV. MALÁ A VELKÁ DŮCHODOVÁ REFORMA

Důchodové pojištění je v České Republice upraveno od 1. ledna 1996, kdy vstoupil v platnost zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Jak již jsem dříve zmiňovala, tento zákon nahradil dříve platnou právní úpravu důchodového zabezpečení a byl několikrát novelizován. První z významných reforem byla uskutečněna v roce 1997, 2003, dále 2008 a v roce 2011. Dále na tento zákon navazují mnohé prováděcí předpisy, které se týkají především věku, dále pojmů které jsou v zákoně používány nebo vymezují například nemoci z povolání, procentní míry posudků o invaliditě, dále dodatečně upravuje základní prvky pro výpočet důchodu (jako je vyměřovací základ), anebo prováděcí předpisy o zvyšování důchodů.²⁷

2.1.1 Malá důchodová reforma

Malá důchodová reforma, která začala platit 1. 1. 2012 je název, který vznikl v novinářských kruzích- není úplně přesný, ale ujal se. Označuje návrh zákona, kterým se mění výše zmíněný zákon o důchodovém pojištění z roku 1995. Důvodem pro jeho zpracování je nález ÚS publikovaný pod č. 135/2010 Sb.²⁸ V tomto nálezu Ústavní soud svým výrokem poprvé narušil sociální „nespravedlnost“, když vyjádřil reformu systému, který je příliš solidární k občanům nepřispívající do důchodového fondu a naopak nezasahový vůči občanům s vyššími příjmy.²⁹

Prvním významným krokem v této reformě bylo vymezení redukčních hranic nejen konkrétně vyjádřenými částkami ale pružnými procentními podíly určenými pro daný kalendářní rok.³⁰

Neméně významným krokem pro zmírnění přehnaně státní štědrosti je zvyšování důchodového věku u osob narozených nejdříve v roce 1965, kteří budou moci do starobního důchodu odcházet až po dosažení věku 65 let.

²⁷ CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv, Právo sociálního zabezpečení v ČR a EU, str. 121-122

²⁸ ČSSZ, článek s názvem Malá reforma, http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/Mala_duchodova_reforma.htm

²⁹ JANDA, Josef, Zajištění na stáří, str. 60

³⁰ ČSSZ, článek s názvem Malá reforma, http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/Mala_duchodova_reforma.htm

Ti budou odcházet do starobního důchodu ve věku 67 let.³¹ V roce 2011 odcházeli muži do důchodu zhruba ve věku 65,5 let. Ještě v roce 1996 však byla hranice odchodu do důchodu 60 let - tento věk však platil pouze pro mužskou část populace.

Věk odchodu žen do důchodu se odvíjel od počtu dětí. Například při počtu dětí 5 a více byl stanoven její odchod do důchodu na 53 let. Dále se navyšuje pravidelně růst věku potřebného pro odchod do důchodu a to u žen o 6 měsíců ročně, u mužů je to jen 2 měsíce ročně. Důsledkem toho je, že lidé narození v roce 1977 budou odcházet do starobního důchodu ve věku 67 let. Odstraní se tedy nerovnováha obou pohlaví- oba budou odcházet do důchodu stejně.

Pro občany narozené před rokem 1977 se bude odchod do důchodu pravidelně prodlužovat o 2 měsíce za rok a například narození v loňském roce mají dle současně nastaveného systému nárok na odchod do důchodu po dosažení věku 73 let, což dokonce převyšuje doporučení Evropské komise postupně upravovat věk odchodu do důchodu k věku 70 let.³² *„Další změny jsou o něco málo významné, měly však okamžitý dopad. Šlo například o parametrický vztah výše základní výměry vůči průměrné mzdě, zavedení dalšího pásna snížení procentní výměry u předčasných starobních důchodů, zkrácení období pro možnost opětovného vzniku nároku na vdovský nebo vdovecký důchod, zrušení poskytování jednorázové částky při sňatku vdovy nebo vdovce, jednoznačnější stanovení pravidel pro valorizaci vyplácených důchodů.“*³³

Další změnou, kterou důchodová reforma přinesla, jsou nově nastavená pravidla valorizace- tedy zvyšování důchodů. Zvyšování důchodů bude mít svá přesná pravidla (bude záviset na růstu indexu spotřebitelských cen a růstu reálných mezd) a vymýtí se mnohdy populistické jednorázové zvyšování důchodů vládou například před volbami. Další změnou v rámci valorizace bude např. zvyšování o nárůst inflace a třetinu nárůstu reálných mezd v ekonomice. Snížen bude výpočtový základ nutný pro určení částky předčasných důchodů a odstraní se například odbytné, které dostal vdovec/vdova, kteří uzavřeli nový sňatek.³⁴

Tyto změny byly přijaty s poměrnou nevolí mezi obyvatelstvem, ale tato reforma byla nevyhnutelná vzhledem k rychle rostoucímu stárnutí populace.

³¹ JANDA, Josef, Zajištění na stáří, str. 60

³² SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 20

³³ ČSSZ, článek s názvem Malá reforma, http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/Mala_duchodova_reforma.htm

³⁴ JANDA, Josef, Zajištění na stáří, str. 61

Dovolím si připojit několik faktů. Dle statistik bude podíl obyvatelstva ve věku nad 65 let narůstat z dnešních 16% na 24% zhruba v roce 2030, do roku 2065 by měl počet obyvatel nad 65 let dosáhnout zhruba do 31%- oproti tomu populace v nejproduktivnějším věku, zhruba od 20 do 54 let bude klesat. V důsledku toho bude méně pracujících na jednoho důchodce a výdaje na důchody a zatížení státu těmito výdaji rapidně porostou. Před tímto problémem nestojí ale jen Česká republika, ale i velká většina ostatních ekonomicky rozvinutých zemí.³⁵ Důvodem stárnutí populace je především lepší zdravotní péče a obecně medicínský pokrok a také současný trend mít např. jen jedno dítě a navíc v pozdějším věku.

2.1.2 Velká důchodová reforma

*„Velká důchodová reforma se od malé reformy liší tím, že občané mají možnost převést část peněz z průběžného důchodového systému do nově vzniklých penzijních společností a spořit si tak na stáří v soukromých penzijních fondech. Velká důchodová reforma je tzv. II. Pilířem důchodového systému.“*³⁶

Oproti malé reformě, která bude mít vliv na každého občana české republiky pobírající důchod, tato reforma umožňuje vyvést část peněz ze státního důchodového systému do privátního. Výhodná bude především pro podnikatele či občany s vyššími příjmy.

Druhý pilíř v podstatě transformované penzijní připojištění, tento produkt jako takový skončil k 31. 12. 2012 a stal se z něj tzv. transformovaný fond. Další novinkou (tzv. III. pilíř) je stejně tak jaké ten druhý nepovinný, ale účast v něm můžeme kdykoli přerušit a obnovit. Hlavním produktem tohoto pilíře bude doplňkové penzijní spoření, které nahradí současné penzijní pojištění.

Pokud se tedy občan rozhodne vstoupit do druhého pilíře, důsledky jsou vcelku jasné. Z prvního pilíře se odstraní část peněz, která se přesune do druhého, tyto prostředky budou nyní spravovat čtyři investiční společnosti, které nabízejí 4 investiční strategie s různou výší rizika. Navrch k tomu však účastník bude muset vložit ještě část vlastních prostředků do druhého pilíře.³⁷

³⁵ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 20

³⁶ JANDA, Josef, Zajištění na stáří, str. 61

³⁷ JANDA, Josef, Zajištění na stáří, str. 62 - 63

„Pokud má občan sjednané penzijní připojištění a nevstoupí do II. pilíře, budou prostředky automaticky převedeny do tzv. transformovaných fondů penzijních společností (nástupnické právnické osoby současných penzijních fondů) zároveň zůstanou dnešní podmínky jako je garantované nezáporné hodnocení (penzijní společnost vám musí vyplatit minimální možný výnos) a možnost čerpání výsluhové penze což znamená výběr až poloviny naspořených finančních prostředků po 15 letech trvání smlouvy.“

Další změny se týkají samotných penzijních společností. Zde bude oddělen majetek společnosti od účastnických příspěvků, státních podpor a připsaného zhodnocení. Tento způsob správy aktiv a majetku fondu bude shodný s podílovými fondy investičních společností. V případě sjednávání penzijního připojištění až po 1. 1. 2013 se budou na zájemce vztahovat nové podmínky. Připojištění například již nebude garantovat absence nezáporného zhodnocení.

Další z významných bodů, které reforma přinesla, jsou předdůchody. Ty mohou pomoci občanů, kteří se dostali do situace, která jim brání nalézt práci, či si udržet tu současnou. Za jednu z variant předdůchodů se považuje i předčasný důchod, tam se ale účastník vystavil snížení příjmů až o jednu pětinu, je zde ale možnost kombinace obou důchodů. Předdůchod může uplatnit občan pět let před řádným odchodem do důchodu, nejdříve k datu 1. 1. 2013, a výše příspěvků bude záležet na tom, kolik si během života naspoříme ve třetím pilíři. Finanční prostředky z tohoto pilíře mohou být občanovi přiznány, pokud je schopen doložit, že z naspořené sumy (měsíční renta by měla činit nejméně 30 procent průměrné hrubé měsíční mzdy) vystačí alespoň na dva roky. Přiznání předdůchodu účastníkovi nebrání začít znovu pracovat a pobírat jak finanční prostředky z něj, tak i mzdu.³⁸

³⁸ JANDA, Josef, Zajištění na stáří, str. 65 - 66

2.2 DŮCHODOVÉ SPOŘENÍ

Tento zákon je vyvrcholením důchodové reformy v České republice a to především z důvodu, že nenabízí již jen částečné změny, či novely předešlých zákonů, ale je reformou celého systému našeho pojištění tím, že dává možnost zajištění v poproduktivním věku.

Tento zákon začíná platit od 1. 1. 2013 pod č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření a upravuje důchodové spoření u penzijní společnosti, práva a povinnosti z důchodového spoření, nároky z důchodového spoření, pojištění důchodu u pojišťovny a výkon dohledu

Systémová reforma rozšiřuje dosavadní dvou-pilířový systém, na systém tří pilířový. Nově vzniklý II. pilíř bude tvořen šesti důchodovými fondy penzijních společností, které budou nabízet různé investiční strategie. Tyto společnosti vznikly k 1. 1. 2013 a to transformací penzijních fondů, které před rokem 2013 nabízely produkt penzijního připojištění se státním příspěvkem. Dochází zde s separací majetku fondů od majetku účastníků a penzijní fondy byly přejmenovány na transformované fondy penzijního připojištění, které spravují penzijní společnosti společně s fondy důchodovými a účastnickými. Důchodové fondy byly vytvořeny pro nový- druhý pilíř důchodového systému.³⁹

V druhém pilíři si lidé mohou z 28% hrubé mzdy, odváděné na sociální pojištění, převádět na individuální účet 3%. Podmínkou je přidání částky nejméně 2% ze svého.

2.2.1 Účastníci spoření a vstup do II. pilíře

Účastníkem může každá osoba starší 18 let, pokud si platí důchodové pojištění (v prvním pilíři) a pokud smlouvu o spoření uzavře nejpozději do konce roku, ve kterém jí bude 35 let. Pro osoby do tohoto věku je primárně II. pilíř určený a to z důvodu, že právě jich se týká riziko demografických změn a riziko výrazného poklesu důchodu právě v období, kdy půjdou do důchodu. Pro občany ve věku 35 let a starších je nutné toto rozhodnutí učinit do poloviny roku 2013. Poté to je dle legislativy možné jen pro nezaměstnané, občany mladší 35 let, pracující v zahraničí, či jsou na mateřské či rodičovské dovolené- takový občan se

³⁹ <http://www.duchodovareforma.cz/transformovane-penzijni-fondy/>

může přihlásit do půl roku od návratu do práce. Z rozhodnutí o vstupu se však nelze nikterak vyvázat a to i v případě, že by se účastníkovi změnila výše platu.⁴⁰

2.2.2 Penzijní fondy

Prostředky v důchodovém fondu patří účastníkům a penzijní společnosti tyto prostředky pouze spravují tak, že například rozhodují o nákupu akcií či dluhopisů, jejich vlastníky jsou ale v důsledku účastníci. Důchodové fondy jsou upraveny v šesté části s názvem důchodový fond, který je zde definován takto: *„Důchodový fond je souborem majetku, který náleží všem účastníkům a jiným osobám, na které přešlo právo na vyplacení prostředků účastníka, a to poměru podle počtu důchodových jednotek“*. Důchodový fond nemá ani svojí subjektivitu a povinnosti, jimiž se musí dle tohoto zákona řídit, jsou povinovány pouze penzijní společnosti, které jej obhospodařují⁴¹.

V případě špatného vývoje cen na burze, či špatné strategie společnosti se může stát, že naše prostředky u penzijního fondu klesnou a naopak. Tyto fondy ale nejsou vlastníky prostředků a v případě například krachu penzijní společnosti není pro účastníky stěžejní. Penzijní společnost spravuje tyto fondy především kvůli prestiži, či možnosti nabídnout svým klientům větší portfolio produktů. V případě jejího krachu převezme její správu jiná penzijní společnost bez jakéhokoli vlivu na účastníka.⁴² *Majetek v důchodovém fondu obhospodařuje penzijní společnost svým jménem a na účet účastníků tohoto fondu. Majetek v důchodovém fondu není součástí majetku penzijní společnosti, která jej obhospodařuje.*⁴³

V rámci II. pilíře důchodové reformy jsou přesně 4 fondy a tvoří škálu od těch konzervativnějších (menší rizikovost ale i menší míra zhodnocení majetku), až po ty dynamické, kde se dá očekávat i velmi výrazné kolísání a jejich název nesmí být zavádějící a vyvolávat klamavou představu o míře rizika, které sebou fond nese.: *„Dle zákona č. 43 penzijní společnost, která provozuje důchodové spoření, vytvoří a obhospodařuje 4 důchodové fondy, a to a) důchodový fond*

⁴⁰ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 92

⁴¹ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

⁴² SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 95 - 97

⁴³ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

státních dluhopisů podle § 46; b) konzervativní důchodový fond podle § 47; c) vyvážený důchodový fond podle § 48 a d) dynamický důchodový fond podle § 49“.

Penzijní společnost zřizuje pro každého účastníka jeho vlastní účet, na němž eviduje jeho prostředky a důchodové jednotky v jednotlivých fondech. Důchodová jednotka je nejmenším podílem na majetku ve fondu a její hodnota se určuje v českých korunách s přesností na čtyři desetinná místa. K prvnímu dni kdy společnost začne vytvářet důchodový fond je tato jednotka 1 koruna. Po tomto dni se stanovuje aktuální hodnota jednotky dle pravidel nastavených v zákoně.

Každý důchodový fond má svůj osobní statut, což je dokument, který ve srozumitelné formě obsahuje informace, o způsobu investování fondu, vysvětlení rizik a další informace nutné k tomu, aby účastník mohl správně posoudit svoje rozhodnutí investovat svoje prostředky do konkrétního fondu.⁴⁴ Každý z nich má přesně určené základní parametry investic, například kam se investuje, rating dluhopisové složky, podíl akciové složky, či fixní poplatky. Tyto parametry určuje zákon. V něj je přímo uvedeno do jakých nástrojů a za jakých podmínek daný fond investuje. Například zákon č. 49 (2) určí, že v dynamickém fondu může být maximálně 80% majetku investováno a to konkrétně do těchto prostředků:

a) akcií, nebo obdobných cenných papírů představujících podíl na právnické osobě

b) cenných papírů vydávaných fondy kolektivního investování, které investují převážně do akcií nebo obdobných cenných papírů představujících podíl na právnické osobě, nebo

c) jiných investičních nástroj, které odvozují svoji hodnotu převážně od akcií, nebo obdobných cenných papírů představujících podíl na právnické osobě, nebo od akciových indexů.⁴⁵

⁴⁴ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

⁴⁵ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

Na hospodaření fondu však záleží, kolik přesně se investuje a zákon této investici dává pouze určitý legislativní rámec. Očekává se však, že fondy budou investovat blízko limitům, které určí zákon, aby se naplnil odlišný ráz fondů a tím i očekávání klientů, kteří se rozhodnou pro jeden z nich.⁴⁶

Zákon nadále upravuje i případný převod obhospodařování všech důchodových fondů, či jejich sloučení a to vždy se souhlasem České národní banky. Česká národní banka dohlíží na správu fondů i prostřednictvím výroční a pololetní zprávy, kterou je penzijní společnost povinna vypracovat, uveřejnit a zaslat ČNB a to za každý obhospodařovaný penzijní fond. Penzijní společnost je takové povinna informovat veřejnost na svých internetových stránkách o každém fondu, který obhospodařuje a to především informace o aktuální hodnotě fondového vlastního kapitálu fondu, či informace o hospodaření.⁴⁷

Náklady důchodových fondů se skládají z fixního procenta z objemu majetku za obhospodařování majetku v důchodových fondech a procento ze zisku za zhodnocení majetku. Zákon opět stanovuje rámcovou, tedy maximální výši úplaty penzijním společnostem a je na jejich strategii, zda nabídnout svůj produkt výhodněji za účelem přilákání většího počtu účastníků.⁴⁸ Navíc zisk z investic se opět investiční společnosti přičte pouze v případě, že hodnota penzijní jednoty je vyšší, než byla v minulosti, což znamená, že se podařilo penzijnímu fondu prostředky zhodnotit.

Jakých výnosů mohou penzijní fondy dosáhnout zatím nevíme a to z důvodu že jsou tyto investice prozatím v počátcích a mnohých fondech se zatím nechávají „ležet“ a čeká se na příliv prostředků od nových klientů (o tom se zmiňuji níže). Obecně se dají investice jen dopředu těžko hodnotit, je to vždy pouze očekávaný výnos a závisí zde na spoustě faktorů.⁴⁹

2.2.3 Podpis smlouvy a další postup

Dle manuálu pro budoucí účastníky důchodových spoření (v příloze) vzniká účast ve druhém pilíři podpisem smlouvy mezi fyzickou osobou a penzijní společností (ta se zavazuje shromažďovat a obhospodařovat prostředky účastníka

⁴⁶ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 95 - 97

⁴⁷ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

⁴⁸ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 95 - 97

⁴⁹ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 98 - 99

v důchodovém fondu dle zákona a domluvené strategie spoření) a registrací této smlouvy v centrálním registru smluv. To je to informační systém veřejné správy, který vznikl právě z důvodu evidence účastníků.

Ve smlouvě klient svým podpisem stvrzuje, že se seznámil se statuty důchodových fondů, Sazebníkem, dále že převzal exemplář doporučené strategie, obchodní podmínky a souhlasí s jejich zněním. Dále se zavazuje se plnit své závazky vůči penzijní společnosti a informovat svého zaměstnavatele.⁵⁰

Registrace této smlouvy je formalizovaný proces, který se řídí zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád ve znění pozdějších předpisů, se zvláštnostmi upravenými zákonem č. 426/2011 Sb. o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů. Celý systém je navržený tak, aby účastník dostal veškeré informace, aniž by je musel zjišťovat.

Tato registrace probíhá v časovém sledu v šesti krocích. Prvním krokem je samotný podpis smlouvy o důchodovém pojištění. Tu potom penzijní společnost odešle k registraci správci Centrálního registru smluv, kterým je specializovaný finanční úřad. Pokud byly splněny veškeré podmínky a náležitosti smlouvy, tento úřad vydá písemné rozhodnutí o registraci a zašle jej na adresu účastníka a současně penzijní společnosti.

V případě nevyzvednutí zásilky na poště vznikne zákonná fikce (zákonná konstrukce určitého stavu, z něhož se vychází, i když je zřejmé, že neodpovídá skutečnosti), že byl účastník se zásilkou obeznámen a to v případě, že byla zaslána na adresu, kterou uvedl ve smlouvě a proces registrace nabude právní moci (tuto informaci o nabytí právní moci mu příslušný finanční úřad následně zašle obyčejnou poštovní zásilkou) a od toho dne nelze smlouvu zpochybnit, ani vypovědět.

V tomto rozhodnutí je konkrétně uvedeno, že Smlouva o důchodovém spoření je zaregistrována v centrálním registru smluv pod určitým číslem a dále že i registrovaná osoba v Centrálním registru smluv vedena pod číslem účastníka důchodového spoření, což je jeho rodné číslo. V části odůvodnění jsou sděleny kroky, na základě kterých Specializovaný finanční úřad vydal toto rozhodnutí spolu s informacemi o datu účinnosti. V části poučení je uvedeno, že proti tomuto rozhodnutí se nelze odvolat, s odkazem na ustanovení z 81. odst. 1 zákona č.

⁵⁰ Smlouva o důchodovém spoření č. 4000081608, viz přílohy

500/23004 Sb., správní řád ve znění pozdějších předpisů ve spojení s ust. z 9 odst. 7 zákona o důchodovém spoření.⁵¹

Pokud má budoucí účastník zřízenou datovou schránku, budou mu písemnosti doručovány tam. Občan se tedy stává účastníkem od prvního dne následujícího kalendářního měsíce po měsíci, v němž rozhodnutí o registraci nabylo právní moci. Znamená to, že při podpisu smlouvy například 8. ledna se stane účastníkem důchodového spoření 1. února.

V okamžiku, kdy obdrží rozhodnutí o nabytí právní moci (je zde uveden konkrétní den, kdy se účastník stává účastníkem důchodového spoření) a je zde také uvedeno, že je nutno předat tuto informaci svému zaměstnavateli tak, aby tuto skutečnost zaměstnavatel zhodnotil při srážce pojistného. (pro toto sdělení je připraven speciální tiskopis dostupný na internetových stránkách Finanční správy České republiky). Tento tiskopis je nepovinný a slouží ke splnění oznamovací povinnosti poplatníka. Následky porušení této povinnosti poplatníkem jsou uvedeny v zákoně. Pokud by poplatník tedy nesplnil svojí oznamovací povinnosti a tím pádem by nedošlo ke srážkám na pojistném ve správné výši, vzniká tak poplatníkovi povinnost zbylou částku uhradit namísto plátce s přírážkou k pojistnému 10%. V případě oznámení porušení samotným poplatníkem se sníží přírážka o polovinu. Při splnění všech předešlých kroků by ode dne vzniku účasti osoby na důchodovém spoření měl zaměstnavatel srážet a odvádět zálohy z jeho mzdy příslušnému finančnímu úřadu. Tento odvod je prováděn každý měsíc a to vždy nejpozději do 20. dne následujícího kalendářního měsíce, kdy vznikl nárok na mzdu.

V případě osob samostatně výdělečně činných, které neplatí zálohy na pojistném, mohou ode dne vzniku účasti hradit pojistné před datem splatnosti příslušnému finančnímu úřadu. Tato částka bude bez ohledu na termín splatnosti pojistného převedena na příslušný účet důchodového spoření.⁵²

2.2.4 Způsob zhodnocení a investiční strategie

Každý občan, který se rozhodne vstoupit do druhého pilíře, má možnost zvolit si investiční strategii v závislosti na jeho věku, či příjmu. Velkým pozitivem

⁵¹ Rozhodnutí o registraci smlouvy o důchodovém spoření, viz přílohy

⁵² Česká daňová správa MF, Manuál pro budoucí účastníky důchodového spoření, <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/publikace-a-manualy>

pro účastníky je, že zvolené strategie může v průběhu spoření měnit a to i když tomu nedá podmět penzijní společnost. Zákon o důchodovém spoření se rozhodl vypracovat tyto strategie tak, aby i pro laika, který se obává složitého investování, byly srozumitelné a aby po zhodnocení jednoduchých kritérií zvolil tu neoptimálnější.⁵³

Základní charakteristikou čtyř důchodových fondů je rozdílná míra rizika a k tomu i očekávaný výnos. Rizikový profil fondu je vyjádřen syntetickým ukazatelem, jehož výpočet vychází z historické výkonnosti fondu za posledních řet let existence. Tato rizikovitost se udává na stupnici 1-7, přičemž 7 znamená největší rizikovitost.⁵⁴ Jak jsem již výše zmiňovala, mezi tyto fondy patří fond státních dluhopisů, konzervativní, vyvážený a dynamický fond.

Prvním z měřítek, dle nichž je vhodné volit je délka spoření. Pokud bude například zájemce spořit méně než 10 let, strategie s malým rizikem přinese každý rok spolehlivý výnos, ale ten se bude zhruba rovnat očekávané inflaci. Oproti tomu občané, kteří budou spořit delší dobu, si mohou dovolit střední a dokonce vysoké riziko, protože tyto investice nabízejí v delším období zpravidla lepší výnos.

Zákon navíc výslovně stanovuje pravidla pro přesun prostředků účastníka do méně rizikových fondů před dosažením důchodového věku. O tomto převodu je společnost účastníka povinna informovat a to vždy nejpozději 60 dnů před převodem. Účastník má pak možnost písemně požádat o zachování prostředků tak jako dříve a nedbat doporučení penzijního fondu. V takovém případě penzijní společnost je povinna účastníkovi vyhovět.

Pokud není účastník spokojen se svojí penzijní společností, může převést svoje prostředky k jiné společnosti a to v případě, že smlouvu o důchodovém spoření vypoví a uzavře smlouvu novou se společností, kterou si zvolil. I tato smlouva podléhá registraci v centrálním registru smluv.⁵⁵

Penzijních společností je celkem šest a patří mezi ně Penzijní společnost České spořitelny, KB penzijní společnost, Allianz penzijní společnost, Raiffeisenbank penzijní společnost, ČSOB penzijní společnost a Penzijní společnost České pojišťovny. Dle údajů k červnu rok 2013 podepsalo nejvíce

⁵³ www.duchodova.reforma.cz/zpusoby-zhodnoceni

⁵⁴ Penzijní společnost České pojišťovny, Klíčové informace k důchodovým fondům Penzijní společnosti České pojišťovny, a. s. podle § 83 a 84 zákona č. 426 z roku 2011 o důchodovém spoření

⁵⁵ www.duchodova.reforma.cz/zpusoby-zhodnoceni

klientů smlouvu o vstupu do druhého pilíře s Penzijní společností České pojišťovny (27 tisíc účastníků), nejméně s penzijní společností ČSOB (2, 5 tisíc účastníků).⁵⁶

Jedním z fondů, do kterého je dle zákona možnost převést svoje prostředky před dosažením důchodového věku je například důchodový fond státních dluhopisů. Ten platí za velmi bezpečný fond, jelikož ze zákona musí investovat minimálně 90% finančních prostředků do konkrétních dluhopisů, jejichž emitentem je Česká republika, Česká národní banka, nebo mezinárodní instituce jako je Evropská centrální banka nebo Světová banka a prostředky fondu jsou investovány především do českých státních dluhopisů, pokladničních poukázek a termínovaných vkladů.

V zákoně je vždy přesně uvedeno, kam může penzijní společnost prostředky směřovat, např.:

„Důchodový fond státních dluhopisů investuje pouze do

- a) dluhopisů, jejichž emitentem je Česká republika nebo Česká národní banka,*
- b) dluhopisů nebo obdobných cenných papírů představujících právo na splacení dlužné částky, jejichž emitentem je jiný členský stát nebo členský stát Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) nebo centrální banka takového státu a jejichž rating, popřípadě rating jejich emitenta, patří mezi 5 nejlepších ratingových kategorií dlouhodobých závazků v investičním stupni renomované ratingové agentury nebo mezi srovnatelné ratingové kategorie jiné uznané ratingové agentury a je vydán uznanou ratingovou agenturou,*
- c) dluhopisů nebo obdobných cenných papírů představujících právo na splacení dlužné částky, jejichž emitentem je Evropský fond finanční stability, Evropská centrální banka, Evropská investiční banka, Světová banka, Mezinárodní měnový fond nebo jiná mezinárodní*

⁵⁶

E15, <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/kalousek-navrhuje-moznost-vystoupit-z-druheho-duchodoveho-pilire-1003356>

finanční instituce, jejíž závazky jsou zaručeny státy, které jsou jejími členy, a kterou Česká národní banka zapíše do seznamu, který vede,

d) nástrojů peněžního trhu, jejichž emitentem je Česká republika nebo Česká národní banka, nebo

e) vkladů, se kterými je možno volně nakládat, nebo termínovaných vkladů se lhůtou splatnosti nejdéle 2 roky, u regulované banky.,⁵⁷

Tyto prostředky by měly být navíc dále zajištěny proti měnovému riziku. Investičním cílem, je mírné zhodnocení vložených prostředků v dlouhodobém časovém horizontu a je určen především pro investory, kteří si uvědomují například riziko ztráty plynoucí ze změn úrokových sazeb.

Penzijní společnosti náleží úplata za obhospodařování majetku a to nejvýše 0,3 / z průměrné roční hodnoty vlastního kapitálu fondu.

Další jednorázové poplatky mohou být u různých penzijních společností účtovány například za změnu strategie, převod prostředků k jiné penzijní společnosti, odeslání výpisů důchodového spoření více jak jednou ročně. Všechny tyto poplatky však vždycky musí odrážet účelně vynaložené náklady na jejich provedení. (penzijní společnost by na těchto poplatcích neměla vydělávat).⁵⁸

Dalším z méně rizikových fondů je Konzervativní důchodový fond. Ten je povinný investovat obdobně, avšak může využívat i další nástroje peněžního trhu a také cenné papíry vydané vybranými podílovými fondy, které podléhají dohledu.⁵⁹ Investičním cílem tohoto fondu je mírné zhodnocení vložených prostředků ve střednědobém časovém horizontu a je určen pro investory s minimálními zkušenostmi s finančními trhy a také pro ty, kteří chtějí minimalizovat riziko ztráty. Ovšem i u takového konzervativního fondu platí, že kvůli nepředvídatelnosti finančního trhu může docházet ke změnám hodnoty aktiv a z toho důvodu může hodnota důchodové jednotky klesat i stoupat a návratnost není ani zde není zaručena. Za tento fond náleží penzijní společnosti 0,4%

⁵⁷ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

⁵⁸ Penzijní společnost České pojišťovny, Klíčové informace k důchodovým fondům Penzijní společnosti České pojišťovny, a. s. podle § 83 a 84 zákona č. 426 z roku 2011 o důchodovém spoření

⁵⁹ <http://icv.vlada.cz/cz/duchodova-reforma/nejcastejsi-dotazy/#x105672>

z průměrné roční hodnoty vlastního kapitálu fondu a dále úplata za zhodnocení majetku fondu.⁶⁰

Stejně jako konzervativní fond, i vyvážený důchodový fond investuje do stejných investičních nástrojů a vkladů. Může však využít i nástrojů s vyšším rizikem než fond konzervativní a investice směřovat například do českých státních dluhopisů, nebo do zahraničních státních i korporátních dluhopisů, jejichž rating (zhodnocení) však patří mezi 7 nejlepších ratingových kategorií dlouhodobých závazků v investičním stupni (oproti možnosti konzervativního fondu, ten má možnost investice pouze do páté kategorie).⁶¹ Podíl akcií a obdobných cenných papírů může činit maximálně 40 procent.

Tento fond je určený klientům s určitou zkušeností s investicemi na kapitálových trzích, kteří si navíc uvědomují riziko ztráty v případě výkyvů trhu. Penzijní společnosti náleží úplata 0,5 % za obhospodařování majetku (je to 0,5% z průměrné roční hodnoty vlastního kapitálu fondu).⁶²

Dynamický důchodový fond investuje do investičních nástrojů a vkladů jako vyvážený fond. Podíl akcií či obdobných cenných papírů, nabízených v České republice, může činit až 80 procent. Jeho cílem je co největší hodnocení prostředků v dlouhodobém časovém horizontu. Ty jsou investovány především do akcií (cenný papír, jehož držitelem je akcionář, který tak potvrzuje svůj vklad do akciové společnosti), doplňkově do českých státních dluhopisů (cenné papíry, které vydává Česká republika, a které jsou evidovány v elektronické podobě v samostatné evidenci Ministerstva financí), do zahraničních státních a korporátních dluhopisů, jejichž zhodnocení patří mezi 9 nejlepších ratingových kategorií dlouhodobých závazků.

Fond je určen účastníkům se zkušenostmi na finančních trzích a nabízí příležitost vyššího výnosu za cenu rizika. Fond není vhodný pro účastníka, který uvažuje o změně strategie nebo v době kratší sedm let uvažuje o uplatnění nároku na převedení prostředků.⁶³

⁶⁰ Penzijní společnost České pojišťovny, Klíčové informace k důchodovým fondům Penzijní společnosti České pojišťovny, a. s. podle § 83 a 84 zákona č. 426 z roku 2011 o důchodovém spoření

⁶¹ <http://icv.vlada.cz/cz/duchodova-reforma/nejcastejsi-dotazy/#x105672>

⁶² Penzijní společnost České pojišťovny, Klíčové informace k důchodovým fondům Penzijní společnosti České pojišťovny, a. s. podle § 83 a 84 zákona č. 426 z roku 2011 o důchodovém spoření

⁶³ Penzijní společnost České pojišťovny, Klíčové informace k důchodovým fondům Penzijní společnosti České pojišťovny, a. s. podle § 83 a 84 zákona č. 426 z roku 2011 o důchodovém spoření

Důchodový fond má zakázáno investovat do investičních cenných papírů vydaných penzijními společnostmi, která jej obhospodařuje a dále je povinen používat postupy, které mu umožňují mít přehled nad mírou rizika a vlivu na celkové riziko obhospodařovaného majetku a vždy zohledňovat rizika různých odvětví, jako je regionální, nebo měnové.⁶⁴

2.2.5 Úprava dědění finančních prostředků z II. pilíře

Než rozvedu způsob úpravy dědictví je nutno rozebrat tři možnosti, které si účastník druhého pilíře zvolí jako možnosti vyplácení renty. Prvním z nich je renta na 20 let. Tento způsob si účastník, může zvolit při odchodu do penze. tyto prostředky budou rozpočítány penzijními společnostmi na dobu 20 let a měsíčně bude poměrnou část klientovi vyplácet. I tyto prostředky jsou stále každoročně zhodnocovány. Penzijní společnost garantuje minimální penzi jako v předchozím roce - v tomto případě může dojít pouze ke zvýšení. Po dvaceti letech je výplata ukončena. V tomto případě je vhodné zvážit i ostatní aspekty této varianty a to i jiné finanční prostředky či osoby a zajištění po uplynutí výplaty.

Další z možností výplaty naspořených prostředků je tzv. anuita. je to doživotní penze vyplácen životní pojišťovnou. Výhodou oproti 20leté rentě je, že zajištění plynutí finančních prostředků až do konce života. Pojišťovna je v tomto případě povinna udržovat či doplňovat rezervy, které výplatu doživotních rent kryjí. Může se však stát, že účastník náhle zemře (čímž se ukončí výplata prostředků a ty již nejsou součástí dědictví). Může tedy dostat méně, než si naspořil. Je to vlastně taková forma solidarity mezi těmi, kdo se dožijí méně s občany, kteří se dožijí vysokého věku.

Poslední z možností výplaty je anuita s pozůstalostní penzí na tři roky. V tomto případě oproti jednoduché anuitě smrtí výplata penze nekončí. Po dobu tří let jsou finanční prostředky vypláceny osobě, kterou účastník uvedl ve smlouvě.

Pokud účastník zemře během spořicí fáze, naspořené prostředky se stávají předmětem dědického řízení.⁶⁵ Dědí se obě části a to jak 2%, která si spoří přímo

⁶⁴ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

⁶⁵ <http://duchodovareforma.mpsv.cz/cs/74>

účastník, tak i 3% která jsou vyvedena z průběžného systému. Zde je jedna z velkých výhod II. pilíře proti prvnímu. Když zemře účastník prvního pilíře před výplatou důchodu, jeho peníze jsou rozmělněny do ostatních, aktuálních důchodů. Ve II. pilíři se tyto prostředky stávají předmětem dědického řízení. dědění probíhá dle zákona a účastník nemůže rozhodnout, kdo peníze po jeho smrti získá.⁶⁶

Jsou tři základní situace, dle nichž se řídí výplata pozůstalostní penze. Prvním případem je úmrtí klienta ve spořicí fázi. Pokud je jeho dědic také účastníkem II. pilíře, budou prostředky, které jsou předmětem dědictví převedeny na jeho účet. Pokud není účastníkem spoření, je mu jeho podíl vyplacen v hotovosti. V případě že jsou dědicové nezletilí, je jim důchod vyplacen během pěti let v pravidelných měsíčních splátkách.

Druhým případ, který může nastat, je takový, že po uplynutí spořicí fáze si účastník zvolí rentu vyplácení na 20 let a během této doby zemře. Jeho dědicům je vyplacena nevyčerpaná částka vyplacena jednorázově.

V opačném případě, kdy účastník zvolil jako způsob vyplácení doživotní platby, vyplácí pojišťovna osobě, kterou účastník ve smlouvě uvedl po dobu tří let pozůstalostní penzi ve stejné výši, která by náležela účastníkovi.⁶⁷

2.2.6 Prozatímní bilance dopadu důchodové reformy

Do druhého pilíře důchodové reformy se rozhodlo vstoupit k meznímu datu, tedy červnu roku 2013 pouze kolem 75 tisíc občanů, což je zhruba jedna šestina očekávaného zájmu - tedy 500 tisícům. Dle statistik asociace penzijních fondů se rozhodlo pro vstup do druhého pilíře každý měsíc zhruba 9 tisíc nových účastníků, zájem se navýšil v měsíci květnu (16 tisíc) a nejvíce v červnu, kdy se rozhodlo vstoupit do systému 27 tisíc občanů. Vláda tedy nyní polevuje ve striktně nastavených pravidlech, jako je nemožnost vstoupit do II. pilíře po stanoveném termínu a dále navrhuje několik změn, které by měly nové klienty přilákat, jako je například možnost úpravy dědění v případě úmrtí účastníka v průběhu spoření. Nová úprava navrhuje, že si dědic, který je účastníkem druhého pilíře vybrat mezi výplatou naspořených prostředků zemřelého, či převodem do svého spoření. Legislativa prozatím umožňuje pouze převod. Dále je

⁶⁶ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 108

⁶⁷ <http://duchodovareforma.mpsv.cz/cs/74>

přípustná možnost vystoupit z druhého pilíře např. po pěti letech v časovém rozmezí tří měsíců po uplynutí pěti let od vstupu do systému. V tomto případě by penzijní společnost převedla 60% hodnoty prostředků účastníka zpět do státního rozpočtu jako úhradu pojistného a 40% by se vrátilo zpět pojištěnci. Současná vláda se snaží najít vhodnou cestu k přilákání nových účastníků například volbou renty na 15 let, či možnost otevřít přístupnost pilíře i občanům nad 35 let. Tyto informace vyplývají z důvodové zprávy poslanecké iniciativy Miroslava Kalouska k červnu roku 2013.

Hlavní příčiny malého zájmu klientů jsou dle zdrojů České televize čtyři a jde především o výraznou negativní kampaň opozice (sociální demokraté oznámili, že pokud vyhrají volby tak tento pilíř zruší) a s tím i související nedůvěru občanů v možnostech domluvy v záležitostech právě důchodové reformy, „*dále nejasnosti ohledně výhodnosti tohoto pilíře, kdy dle studie pro demokracii a ekonomickou analýzu při institutu CERGE-EI se tento pilíř vyplatí polovině mužů a zhruba 30% žen, ovšem pozdější průzkumy ukazují, že opravdu výhodný bude pouze pro občany, kteří si po celý život budou vydělávat alespoň 1,5 násobek průměrné mzdy*“.⁶⁸

Dalším důvodem, proč vstup do druhého pilíře zvolilo méně lidí, než se očekávalo, je nesouhlas s některými z aspektů reformy, jako je například nemožnost z druhého pilíře vystoupit a především malá a relativně špatná informační kampaň.⁶⁹

I přes nízký zájem se budou dle Karla Svobody - prezidenta asociace penzijních fondů fondy nadále starat o klienty, které se rozhodli do II. pilíře vstoupit. Nepřipadá zatím ani v úvahu klienty předávat k jiné penzijní společnosti, či rušit je bez reálné alternativy. Nicméně nedostatek klientů znamená nedostatek finančních prostředků. Tento stav zatím nedovoluje vykonávat slíbenou investiční strategii a jedinou alternativou se zatím zdá držení hotových peněz. Takto uložené prostředky však nenesou žádný úrok.

„Hospodaření KB Penzijní společnosti by mělo být nejpozději od roku 2015 ziskové, a to bez ohledu na počet účastníků ve druhém pilíři, je však

⁶⁸ <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/kalousek-navrhuje-moznost-vystoupit-z-druheho-duchodoveho-pilire-1003356>

⁶⁹ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/>, článek: II. pilíř přilákal 75 tisíc lidí, Kalousek chce umožnit vystoupení po 5 letech

pravdou, že nízký počet účastníků ve druhém pilíři zpočátku do jisté míry ovlivní investiční strategii v nových fondech. Cílového složení portfolia tak bude dosaženo později, než se původně předpokládalo. Fondům se kvůli nízkému počtu účastníků také vzdaluje rentabilita celého systému. Byznys penzijní společnosti totiž začne vydělávat zhruba až po deseti letech spravování prostředků a alespoň při stovce tisíc účastníků. Pro finanční skupiny je tedy vlastnictví penzijní společnosti maximálně formou prestiže a doplněním spektra služeb.“ uvedl prezident společnosti Pavel Jiráček⁷⁰.

⁷⁰ <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/kalousek-navrhuje-moznost-vystoupit-z-druheho-duchodoveho-pilire-1003356>

2.3 DOPLŇKOVÉ PENZIJNÍ SPOŘENÍ

Spolu s reformou penzijního systému vznikl i takzvaný III. pilíř důchodové reformy.

Stěžejním produktem třetího pilíře je doplňkové penzijní spoření, které nahradilo dříve využívané penzijní připojištění. Vstup do tohoto pilíře je stejně jako ten první nepovinný a dobrovolný. Proti druhému pilíři však můžeme kdykoli vystoupit a posléze zase spoření obnovit. Systém tohoto pojištění je velice oblíbený. V současné době jej využívá více jak 4,6 milionu lidí. Je pouze na uvážení klienta, jak vysokou částku bude měsíčně spořit. V současné době do něj kolem 1,7 milionu účastníků vkládá méně jak 300 korun měsíčně.⁷¹ Příspěvky je možné navýšit na klientské lince, jejich snížení je možno učinit písemně. V případě že účastník nemůže v danou chvíli příspěvky hradit, je možné se domluvit na posunutí, či pozastavení úhrad. Maximální pozastavení spoření lze učinit na 12 měsíců s podmínkou, že do 6 měsíců od skončení lhůty klient doplatí zbývající prostředky. Doba odkladu se počítá do standardní doby spoření – v tomto případě není možné získat zpětně státní příspěvky. V případě potřeby je však možné zažádat o vyplacení naspořených prostředků už po 24 měsících řádného spoření.⁷²

Spolu s reformou důchodového systému bylo nutno provést transformace penzijních fondů. Vedle těchto fondů začnou fungovat i tzv. účastnické fondy a to v rámci doplňkového penzijního spoření.

„Zákon ukládal všem penzijním fondům během loňského roku provedení tzv. transformace. Penzijní fondy se tak přeměnily na penzijní společnosti, které začaly fungovat od 1. 1. 2013. Penzijní fondy musely požádat Českou národní banku o udělení povolení k činnosti penzijní společnosti a provozování penzijního připojištění prostřednictvím transformovaného fondu. Transformace pak proběhla podle transformačního projektu pod dohledem ČNB. Transformací došlo k účetnímu oddělení majetku akcionáře penzijního fondu od majetku klientů

⁷¹ JANDA, Josef, Zajištění na stáří, str. 63

⁷² <http://www.pfcp.cz/doplňkove-penzijni-sporeni/otazky-a-odpovedi-k-doplňkovemu-penzijnimu-sporeni.html#2pconditions>

penzijního připojištění. Veškeré naspořené prostředky všech klientů jsou vyčleněny do tzv. transformovaného fondu. Zbývající majetek je evidován v penzijní společnosti.“⁷³

Fakticky ale bude mít tato transformace na klienty (kteří byli automaticky převedeni do penzijních fondů) jen formální dopady. Výše naspořených prostředků se nemění a nemění se ani nároky na výplatu dávek ze smlouvy. Bez změny také zůstaly možnosti daňového zvýhodnění a způsob placení příspěvků jak ze strany účastníka, tak ze strany zaměstnavatele. Nezmění se ani připisování zhodnocení (to zůstává stále jednou ročně).

„Penzijní společnosti stejně jako ostatní finanční instituce (banky, pojišťovny, investiční společnosti), které nakládají s úsporami obyvatel, musí činit tak, aby neohrozily tyto svěřené úspory. Obezřetnost při nakládání s financemi kontroluje státní dozor – Česká národní banka.“

Ta je v tomto případě v roli kontrolora původu prostředků kapitálu penzijních společností, bezúhonnost, profesionalitu a odbornost. Dohlíží a schvaluje změny majitelů penzijních společností a schvaluje depozitáře fondů penzijní společnosti. Depozitářem je banka, která má veškerý majetek fondů (úspory klientů) v úschově a každá penzijní společnost je povinna mít s depozitářem sjednanou smlouvu.⁷⁴

Cílem penzijního připojištění bylo doplnit si stání důchod ve stáří dalšími naspořenými prostředky a tím zvýšit životní úroveň penzistů. Je to systém podporovaný státem a každý, kdo si takto bude spořit, může získat státní příspěvek. Od roku 2013 je tato částka až 2760 Kč ročně (při vkladu 1000Kč měsíčně). Státní příspěvky jsou účastníkům fondu připisovány čtvrtletně. Při vyšších vkladech může získat klient úlevu na dani. Výhodu na dani mohou získat u přispívající zaměstnavatelé.⁷⁵

Stejně jako ve druhém pilíři funguje i zde investiční brzda. V pátém roce před odchodem do penze jsou prostředky převedeny do povinného konzervativního fondu. Klient je stejně jako u důchodového spoření písemně upozorněn a má možnost písemně odmítnout.

⁷³ <http://www.pfcp.cz/vse-o-penzich/klient/schema-fungovani-penzijniho-systemu/jak-bude-fungovat-iii-pilir.html>

⁷⁴ <http://www.pfcp.cz/doplňkove-penzijni-spoleni/o-produktu.html>

⁷⁵ <http://duchodovareforma.mpsv.cz/cs/5>

2.3.1 Podmínky vstupu do III. pilíře/ právní úprava doplňkového penzijního spoření

V České republice bylo penzijní připojištění zavedeno v české republice zákonem v roce 1994 a to zákonem o penzijním připojištění č. 42/1994 zákonem o penzijním připojištění se státním příspěvkem o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, který nabyl účinnosti 31. března 1994. Tento zákon byl několikrát novelizován a to zákonem č. 170/1999 Sb. a dále zákonem č. 36/2004. největší změna však nastala přijetím zákona číslo 427/2011.

„Pod pojmem penzijní připojištění se rozumí shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění. Penzijní připojištění se státním příspěvkem smějí provádět pouze penzijní fondy (později transformované penzijní fondy).“

Účastníkem doplňkového penzijního spoření může být pouze osoba starší 18 let a to v případě podpisu smlouvy s penzijní společností a pro toto spoření je charakteristických několik faktů. Tento druh spoření je dobrovolný a zakládá se smluvně se souhlasem osou stran, dalším znakem je přenositelnost, což znamená, že účastník může kdykoli změnit penzijní fond a své prostředky převést. penzijní společnost si za tuto změnu může účtovat částku maximálně do výše 800 Kč. Spoření se také vyznačuje dlouhodobostí, kdy jsou finanční prostředky zhodnoceny po relativně dlouhé době- většinou v době odchodu do penze. Účastník má možnost prostředky vybrat dříve, ale je „sankcionován“ tak, že mu nenáleží státní příspěvky, ani podíl ve výnosech odpovídající státním příspěvkům.⁷⁶

„Smlouvu s penzijním fondem může také účastník kdykoli ukončit a to odbytným, které lze vyplatit nejpozději po 24 měsících spoření. Výše odbytného představuje hodnotu prostředků klienta ke dni zániku závazků ze smlouvy určenému dohodou nebo ke dni doručení výpovědi, po odečtení poskytnutých státních příspěvků. Tyto příspěvky vrací společnost státu v původní výši. Při

⁷⁶ Právo sociálního zabezpečení - 5. přepracované a aktualizované vydání, Tröster, Petr; kolektiv autorů, strana 319-320

výplatě jsou zdaňovány srážkovou daní výnosy a přijaté příspěvky od zaměstnavatele.⁷⁷

Dalším z pozitiv je bezpečnost a to z toho důvodu, že účastníkem tohoto spoření je i stát (v podobě povolovacího řízení penzijního fondu, schvalovacích řízení orgánů fondu a jednak stanovení pravidel pro hospodaření fondu), stát však negarantuje závazky a ani nároky klientů. Mnohem významnější úlohu státu v doplňkovém penzijním spoření bych spatřovala mnohem ve finanční podpoře, kterou poskytuje účastníkům prostřednictvím státních příspěvků a daňových úlev. Pokud není účastník schopný po určitou dobu platit příspěvky, mohou za něj tuto povinnost převzít třetí osoby. Oprávněným však stále zůstává osoba, která s penzijní společností uzavřela smlouvu. Třetí osobou hradící příspěvky může být i od roku 2000 zaměstnavatel klienta, který bude posléze za toto počínání daňově zvýhodněn.⁷⁸

Naspořené prostředky může klient po dovršení spoření čerpat několika způsoby a to jednorázovým vyrovnáním, odbytným, starobní invalidní penzí na určitou dobu, či úhradou jednorázového pojistného pro doživotní penzi, anebo jednorázovým pojistným pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu.

V případě úmrtí účastníka v období spořicí fáze jsou naspořené prostředky klienta jednorázově vyplaceny osobě, kterou klient uvedl, nebo se stanou předmětem dědictví. V případě úmrtí po vzniku nároku na jednorázové vyrovnání jsou vyplaceny naspořené prostředky včetně státních příspěvků určené osobě. Penzijní společnost vyplatí tyto jednorázové vyrovnání do jednoho měsíce od doručení písemné žádosti.⁷⁹

2.3.2 Hlavní změny v penzijním připojištění

„Stávající penzijní připojištění s každoroční garancí bude existovat i po spuštění penzijní reformy, ovšem do systému penzijního připojištění už nebudou moci vstupovat noví účastníci. Vedle penzijního připojištění nově vznikne systém

⁷⁷ <http://www.pfcp.cz/doplnekove-penzijni-sporeni/otazky-a-odpovedi-k-doplnekovemu-penzijnimu-sporeni.html#2pconditions>

⁷⁸ Právo sociálního zabezpečení - 5. přepracované a aktualizované vydání, Tröster, Petr; kolektiv autorů, strana 319-320

⁷⁹ <http://www.pfcp.cz/doplnekove-penzijni-sporeni/otazky-a-odpovedi-k-doplnekovemu-penzijnimu-sporeni.html#2pconditions>

doplňkového penzijního spoření.“ . Významnou změnu, kterou reforma přinese, je vyšší státní příspěvek, zatímco před schválením reformy bylo možno získat nejvyšší státní příspěvek ve výši 1800 korun k příspěvku 6000 korun ročně (500 Korun měsíčně), od roku 2013 se zvyšuje se maximální státní příspěvek na částku 2760 Korun a to v případě, že klient hradí částku 1000 Korun měsíčně. Tato změna platí pro veškeré smlouvy, které byly uzavřeny před reformou, či po ní a není nikterak nutné měnit smlouvu, pouze výši příspěvku oznámit.

Reforma přinesla i garanci vyšší bezpečnosti spravovaných prostředků klientů a to tak, že se penzijní fondy přemění na penzijní společnosti a majetek klientů penzijních fondů bude nově oddělen od majetku akcionářů a v případě neefektivního hospodaření nebudou prostředky účastníka nikterak ohroženy. Toto oddělení majetku navíc umožní zvolit více investičních strategií (stejně jako u II. pilíře), či stanovit zákonné limity pro poplatky a náklady, či provize, které si správce za svoje služby účtuje. Jednou ze změn, které nejsou pro účastníky vždy pozitivní je možnost jednorázově čerpat prostředky z fondu nejdříve po dosažení důchodového věku a pravidelnou penzi nejdříve 5 let před dosažením věku odchodu do penze.

Změní se i daňová podpora. Možnost odpočtu zaplacených příspěvků se bude vztahovat pouze na měsíční příspěvky v rozmezí 1000 a 2000 Korun oproti současnému rozmezí 500-1500 Korun. Tato úprava je navržena s cílem motivovat účastníky pro větší míru vkladu naspořených částek.⁸⁰

⁸⁰ <http://www.euro-insurance.cz/aktuality/5-dulezitych-zmen-v-penzijnim-pripojsteni-od-roku-2013>

3 ZHODNOCENÍ Kladů A ZÁPORŮ DŮCHODOVÉ REFORMY

Mým úkolem je zhodnotit, jaké klady a zápory přinesla tato reforma do důchodového systému České republiky. Zčásti mám tento úkol usnadněn faktem, že již důchodová reforma probíhá více než rok, takže se mé úvahy mohou opírat o konkrétní čísla. Na druhou stranu mi moje úvahy komplikují návrhy novelizací a různé úpravy systému, které mi znemožňují opřít úvahy o konkrétní fakta v budoucnosti.

Začala bych tedy od pozitiv, které důchodová reforma přináší. Již od začátku přípravy důchodové reformy bylo deklarováno, že nebude výhodná pro všechny skupiny obyvatel a její výhody se budou odrážet především ve věku a výši příjmu. Výhodami vstupu každého občana do druhého pilíře jsou především záložní finanční prostředky v penzi. Pravdou zůstává, že nikdo nedokáže občanům zaručit, že systém bude schopný, tak jako dnes vyplácet penze občanům průběžně a pravidelně, tak jako doposud a navíc ve výši odpovídající růstu cen a nárokům důchodce. V tomto případě fakticky řečeno- v případě kolize důchodového systému budou nejméně ohroženi ti, kteří svoje prostředky budou ukládat na svůj samostatný účet u penzijní společnosti. Nad těmito prostředky bude mít v průběhu spoření „dohled“ a nelze s nimi nakládat bez našeho vědomí. Finance jsou bezpečně uloženy v oddělených fondech, které jsou pod dohledem ČNB, depozitáře z jiného bankovního domu a Ministerstva financí ČR.

Účastník si sám zvolí investiční strategii, čímž řídí riziko s jakým je nakládáno s jeho prostředky a může jí v průběhu doby spoření měnit. Pozitivní je i převedení prostředků do méně rizikové strategie 5 let před uplynutím důchodového věku. I toto však může účastník ovlivnit. Portfolio investic je nastaveno tak, aby vyhovovalo požadavkům a povaze klientů. Je možné změnit i penzijní společnost.

Zde spatřuji hlavní výhodu proti standardním důchodům, které v případné vyčerpání prostředků nemůže prostý občan nijak ovlivnit. Další výhodou takto uložených peněz je, že tyto prostředky jsou odolné vůči zásahu věřitelů či exekucí, dalším kladem je úprava dědění těchto prostředků. Tento majetek se v případě úmrtí klienta dědí, naopak od prvního pilíře, kdy jsou takto nashromážděné prostředky nadále přerozdělovány.

Dalším bonusem je i možnost volby, jakým způsobem nám budou naspořené prostředky vypláceny. Zda po dobu 20 let (uvazuje se o snížení na 15 let), nebo zda si tyto prostředky nechá účastník vyplácet doživotně. Toto rozhodnutí je možné učinit až těsně před odchodem do penze.⁸¹

K největším nevýhodám systému, a u té bych začala je především spekulativní vývoj důchodové reformy s ohledem na volební výsledky. Na základě vítězství ČSSD v parlamentních volbách v roce 2013 lze očekávat další změny důchodového systému. Dle prohlášení vlády ze dne 12. února 2014 bude ustanovena odborná komise jak k ukončení II. Pilíře a návrhům změn důchodového systému, tak k návrhu dlouhodobého a systémového řešení rodinné politiky v České republice.⁸²

Dalším ze záporů a troufám si tvrdit i počátečním důvodem neúspěchu důchodové reformy je nemožnost vystoupení z tohoto systému. Dále tak Malou důchodovou reformou nastolené navyšování důchodového věku s citelným zdaněním pracujících důchodců, což bez ohledu na nesporný pozitivní přínos pro ekonomiku vzbudilo již od počátku negativní emoce a přístup k dalším reformám. V době psaní diplomové práce se již naplno debatuje mezi vládními představiteli o možnosti z důchodového systému po 5 letech vystoupit, stejně tak jako zvýšit hranici pro vstup na 40 let. Tato novela je navržena exministrem financů Miroslavem Kalouskem a má systém ztraktivnit pro co nejširší spektrum účastníků.⁸³

Každá investice se dá zhodnotit pojmy výnos riziko a likvidita. „*Pod pojmem likvidita si představíme nejen to, kdy se k vlastním penězům budeme moci dostat, ale to, jak nás daná situace omezuje. Tedy jaké závazky na sebe bereme a jestli je můžeme změnit.*“ Majetek, který si postupným spořením vytváříme, patří do doby dosažení důchodového věku fondu a je tedy nelikvidní- tedy před odchodem do důchodu nemá účastník možnost se k naspořeným prostředkům dostat. V případě, že zůstaneme pouze v I. pilíři, můžeme si tyto uvolněná 2% uložit dle naší volby a kdykoli, v případě potřeby, či nouze s nimi nakládat. Převedením se vzdáváme možnosti s nimi volně nakládat.⁸⁴ Nutno si však

⁸¹ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 121 - 122

⁸² <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>

⁸³ <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/vlada/Vlada-projedna-zmenu- duchodove-reformy-ci-upravu-prostitute-280621>

⁸⁴ SYROVÝ, Petr, Jak si spořit na důchod, strana 119

uvědomit, že tato částka je vypočítávána z hrubé mzdy a v závislosti na jejích výkyvech. Znamená to, že pokud přijdeme o práci, tyto 2% neodvádíme a pokud pobíráme například nemocenskou, je převedená částka nižší. Je nutno si i nadále uvědomit, že dříve zmíněná 3%, která budou převedena do II. pilíře budou chybět pro nynější důchodce, kteří současný systém který nabízí reforma již nemohou využít.

Spletitý a poměrně nepřehledný je také systém poplatků penzijním společností spolu s bonusy, které budou reálně kráti výnosy klientů.

4 DŮCHODOVÝ SYSTÉM VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EU

4.1 POLSKO

Důchodový systém v Polsku byl upraven reformou ze dne 13. Října 1998 o sociálním pojištění, která byla zahájena 1. ledna 1999. Hlavním motivem pro její vznik byl stejně jako v České republice zvyšující se demografický růst a také zlepšující se ekonomická situace v zemi. Právě z tohoto důvodu byla reforma nastavena tak, aby měla země možnost nadále se ekonomicky rozvíjet a upevnit svojí stabilitu.⁸⁵ Tato reforma se snaží nastolit stabilitu důchodového systému formu kombinací PAYG systému (vysvětleno výše) a kapitálových trhů.

Polská vláda se pokusila najít při hledání vhodné reformy kompromis dle fungujících reforem ostatních států, vzhledem k tomu že každý systém financování nese určité výhody a nevýhody a proto byl v Polsku zvolen smíšený systém, který spojuje výhody obou systémů a minimalizovat jejich nedostatky.⁸⁶

Starobní důchody v Polsku jsou vypláceny ze dvou penzijních systémů a to všeobecného (ten vyplácí starobní, pozůstalostní a invalidní důchody pro téměř 80% účastníkům) a dále ze systému zemědělského, z něhož je vypláceno zhruba 16,6% penzistů. Další, oddělený systém poskytuje zabezpečení pro ozbrojené síly a státní zaměstnance. Všechny tyto systémy fungují nezávisle na sobě a mají nastavena různá pravidla pro určité skupiny občanů.⁸⁷

Původní dávkově definovaný systém byl nahrazen příspěvkově definovaným a povinná část systému byla rozdělena do dvou pilířů. 1. Pilíř je spravován Sociální pojišťovnou, tedy veřejnou institucí, oproti tomu 2. Pilíř je spravován institucemi privátními a to otevřenými penzijními fondy. Každý pojištěnec v systému má vedeny dva účty a každý z účtů je veden pod jedním pilířem. Polský důchodový systém má ještě III. Pilíř a to nepovinný, volitelný, například. IKE (Indywidualne Konto Emerytalne).

Důchod z prvního pilíře je založen na systému průběžného financování fungující na tzv. mezigenerační vzájemnosti. To znamená, že vyplacené důchody jsou financovány z příspěvků pracujících občanů aktivně odvádějících dávky do státního rozpočtu. Tento systém pracuje efektivně pouze tehdy, pokud částky

⁸⁵ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 73

⁸⁶ <http://centrumobslugiemerytalnej.pl/system-emerytalny-w-polsce/reforma-emerytalna-w-polsce/>

⁸⁷ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 74

odváděné do rozpočtu jsou schopny pokrýt dávky občanům nevýdělečně činných. Povinné pojistné na sociální zabezpečení je v současné době ve výši 19,52 % hrubé mzdy. 88

Občané, kteří se narodili po 31. 12. 1968, mají povinnost připojit se k jednomu z otevřených fondů. Ti narození mezi 31. 12. 1948 a 1. 1. 1969 měly možnost volby, zda budou své příspěvky platit i do otevřeného penzijního fondu a osoby narozené před 1. 1. 1949 platí své příspěvky výhradně sociální pojišťovně. Jim bude také důchod vyplácen pouze z tohoto zdroje. Osoby, které jsou pojištěné v novém systému, však nemají již možnost odejít do předčasného důchodu. Tímto by se měl zvýšit faktický věk odchodu do důchodu.

Při standardní době odchodu do důchodu zůstala u žen nastavena hranice 60 let, což patřilo k jednomu z nejnižších v Evropské unii. U mužů zůstal věk zachován na 65 let

V roce 2008 bylo Parlamentem přijato nové nařízení o starobních důchodech, jenž upravuje pravidla, týkající se výplat penzí z 2. pilíře a to na dočasnou pravidelnou penzi, vyplácenou otevřeným penzijním fondem ženám, které odcházejícím do důchodu mezi 60 až 65 lety věku (tedy později) a dále doživotní pravidelná penze. Ta se vypočítá jako jednotlivý roční důchod za použití tabulek pro výpočet starobních dávek.

Od r. 1977 podléhají zemědělci a jejich rodiny povinnému sociálnímu pojištění. Reforma v roce 1991 však přinesla změnu řízení tohoto systému a to Fondem zemědělského sociálního pojištění (Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego - KRUS) oproti řízení pojišťovnou, jak to fungovalo do té doby. Ke konci roku 2007 se pojištění vztahovalo zhruba na 1,6 mil. lidí. Tento systém vyplácí dávky penzistům za podmínek dosažení potřebného věku (60 let pro ženy, 65 let pro muže), stejně jako Všeobecný systém a současně v případě že byl pojištěnec pojištěn alespoň po dobu 25 let. Starobní důchod se zemědělcům vypočítává s ohledem na výši minimální starobní penze a skládá se z příspěvkové a doplňkové části.

⁸⁸ <http://www.sciaga.pl/tekst/103565-104-system-emerytalny-w-polsce>

Systém poskytování zabezpečení je zcela financován ze státního rozpočtu. Zahrnuje dávky pro policii, armádu, požárníky, sbor Úřadu ochrany vlády, vnitřní a zahraniční rozvědku, pohraniční stráž, vězeňskou stráž, soudce a prokurátory. Nabytí práva na důchod závisí na době služby – možnost odchodu do penze nejdříve po 15 letech služby a výše dávek je stanovena dle poslední mzdy.

4.1.1 Změny důchodové reformy v letech 1991 až 2009

Změny se ve velkém týkaly předčasného odchodu do starobního důchodu. Nejprve, a to první reformou, byl tento nárok poskytnut lidem splňujícím podmínky, až do konce r. 2006. Po tomto datu se měl systém vztahovat pouze na občany pracující ve zvláštních podmínkách, nebo v zaměstnáních specifické povahy. Toto datum však bylo dvakrát odloženo a to až do roku 2008.⁸⁹

„Úprava dle současného zákona: lidé pracující ve zvláštních podmínkách nebo v zaměstnání specifické povahy, kteří pracují za zmíněných podmínek po dobu alespoň 15 let a jejichž celková doba pojištění je 25 let. Ženy, které jsou pojištěny alespoň 30 let, mohou odejít do důchodu až o 5 let dříve (o 10 let pro některá povolání) před všeobecným důchodovým věkem. V r. 2008 v důsledku nálezu Ústavního soudu byla skupina lidí s právem na předčasný důchod rozšířena na muže, narozené před r. 1949, kteří dosáhli 60 let věku a mohou prokázat 35 let příspěvkových a nepříspěvkových období. Toto opatření se vztahuje na lidi narozené před 1. 1. 1949, tedy na lidi pojištěné starým systémem starobní penze.“⁹⁰

Další významnou změnu přinesl rok 2005 a to vyčleněním horníků z nového penzijního systému. Ti jsou i nadále součástí zaměstnaneckého penzijního programu, ale pobírají možnost na předčasný odchod do starobního důchodu.

Další významné změny přinesl rok 2007 a týkaly se příspěvků sociálního pojištění a změn pravidel indexace.

„Indexace penzijních dávek byla závislá nejen na zvýšení cen spotřebního zboží a služeb, ale také na alespoň 20% růstu reálných mezd v předchozím kalendářním roce. Indexace dávek na roční bázi byla také obnovena. Skutečné

⁸⁹ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 74

⁹⁰ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 75

zvýšení průměrného příjmu alespoň o 20 % je předmětem jednání v rámci Tripartitního výboru pro sociální a ekonomické záležitosti.“⁹¹

Změny zavedené v roce 2009 se nesly ve znamení dvou zásadních změn vstupem nových zákonů o sociálním zabezpečení. Prvním z těchto zákonů je tzv. Překlenovací penze a nahrazuje stará pravidla pro předčasný odchod do důchodu. Dle tohoto zákona mají pracovníci pracující alespoň 15 let v určitých (předem definovaných dle vlivu na zdraví dle odborníků z řad zdravotnických) pracovních pozicích nárok odejít do penze v 55 letech pro ženy nebo 60 let pro muže a to v případě, že se narodili před 31. 12. 1948 a začali pracovat v těchto profesích před 1. 1. 1999.

Další podmínkou je minimální doba pojištění pro ženy alespoň 20 let a pro muže 25 let. Takto přiznané předčasné důchody budou vypláceny formou překlenovacích penzí a to až do věku, kdy by vznikl dle všeobecného systému nárok na důchod. Polská vláda odhaduje, že touto reformou snížení nároků zhruba o 80%.

Druhý zákon zavádí dvě metody pro distribuci penzí a to naprogramované čerpání peněz pro pracovníky odcházející do důchodu před dosažením 65 let a dále roční penze- anuity. Ty budou vypláceny do 65 let věku. V případě dovršení 65 let při vyplácení naprogramovaného čerpání, se zbylé prostředky konvertují do standardní roční penze. Tato úprava se dotkla především žen.

4.1.2 Změny po roce 2009

Jednou z největších změn, která se týká odchodu do důchodu, přinesl rok 2012 a to schválením nové důchodové reformy. Proti tomuto návrhu se vznesla velká vlna odporu, jak ze stran odborů, tak ze stran levice byla reforma, která by měla pomoci zachránit kolabující systém polských důchodů zapříčiněný nízkou porodností a stárnutím populace schválena.⁹²

„Hranice odchodu do důchodu se má zvyšovat postupně mezi lety 2013 až 2020 pro muže a 2013 až 2040 pro ženy. Předčasný odchod do penze je podmíněn odpracováním 40 let u mužů a 35 let u žen. Ženy budou moci odejít do předčasné

⁹¹ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 75

⁹² http://serwis.gazetaprawna.pl/emerytury/irenty/artykuly/604841.emerytury_wedlug_psl_63_lata_dla_kobiet_65_dla_meczzyzn_50_emerytury_do_67_lat.html

penze v 62 letech a muži v 65 letech s tím, že budou trvale dostávat jen polovinu důchodu.“⁹³

„Na začátku roku 2010 vstoupil v platnost zákon, podle kterého se bývalým policistům, členům státní bezpečnosti a členům výboru, který v roce 1981 vyhlásil v Polsku výjimečný stav, snížily důchody. Nový zákon, na kterém se před rokem shodla konzervativní pravice s liberály, sebral například bývalému polskému prezidentovi a šéfovi výboru, který v roce 1981 vzal moc do svých rukou, Wojciechu Jaruzelskému polovinu z jeho dosavadního důchodu, který měl ve výši zhruba 54 000 Kč. Podobně dopadlo i dalších osm členů výboru, který v prosinci 1981 převzal s pomocí armády a policie v komunistickém Polsku moc.“⁹⁴

Část levicových poslanců se obrátila na Ústavní soud s žádostí o projednání tohoto rozhrnutí, který je jim jevil jako vysoce nespravedlivé. Ústavní soud jejich návrh projednal, dospěl však k závěru, že zákon o snížení penzí bývalým členům Státní bezpečnosti Polské lidové republiky je v souladu s Ústavou.

V důsledku tohoto rozhodnutí dostává zhruba 4 000 bývalých zaměstnanců nyní v průměru o 561 Zlotých (3630 Kč) měsíčně méně, než před vyhlášením tohoto zákona. Přesto je stále jejich penze asi o čtvrtinu vyšší, než průměrná výše starobního důchodu v Polsku.

Za část odporující Ústavě však vyhodnotili tu část, která snižovala penze i bývalým členům Vojenské rady národní spásy (WRON), která v roce 1981 vyhlásila v Polsku výjimečný stav. Soud vysvětlil své rozhodnutí tím, že s funkcí ve WRON nebyly spojeny žádné dodatečné penzijní výhody.⁹⁵

⁹³ http://ekonomika.idnes.cz/polaci-schvalili- duchodovou-reformu-dv7-/eko-zahranicni.aspx?c=A120511_182518_eko-zahranicni_neh

⁹⁴ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 76

⁹⁵ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 76

4.2 SLOVENSKO

Tato reforma byla spuštěná v roce 2004 a šlo, stejně jako v České republice o ambiciózní a složitý proces změny celého důchodového systému na Slovensku a to především zavedením dvou pilířového systému důchodového zabezpečení. Tento systém je velice podobný důchodové reformě v České republice a zaměřím se na jeho novelizace a změny, které by pravděpodobně mohly projevít do novelizací České důchodové reformy.⁹⁶

Před zavedením důchodové reformy bylo učiněno několik významných změn a to například posunutím hranice pro odchod do důchodu na 62 let, či zrušení daňových bonusů u společností nabízených soukromé spoření.

Důchodová reforma byla zavedená k 1. 1. 2005. Kdo byl k prvnímu lednu 2005 mladší 16 let, měl povinnosti vstoupit ihned při nástupu do prvního zaměstnání. Zbytek občanů si mohl vybrat. Možnost vstupu však byla zakázána občanům, kterým zbývalo k dosažení důchodového věku méně než 10 let.

I. Pilíř se nazýval předběžným a nadále je spravován Slovenskou sociální pojišťovnou. Zde je i nadále zachován prvek mezigenerační solidarity mezi pracujícími občany, kteří odvádějí dávky do systému a neaktivní částí obyvatelstva, kteří tyto dávky přijímají. Nárok na penzi přísluší občanům v případě dosažení určitého věku spolu s odpracováním minimálního počtu let.

II. Pilíř - starobní důchodové spoření, neboli kapitalizační pilíř a je založeno na principu zásluhovosti a bylo na Slovensku zavedeno k 1.1.2005. Občané odvádějí část finančních prostředků do důchodových fondů u vybrané společnosti. V roce 2004 tedy vzniklo 8 takových fondů. Během následujících let však dvě společnosti zanikly a to sloučením s jinými fondy. V současnosti tedy působí na Slovensku 6 DSS. K 1. 6. 2012 spravují majetek více jak 5 miliard eur. Jsou jimi tyto společnosti: AEGON; Allianz – Slovenská důchodová správcovská společnost, AXA, DSS Poštovní bank a ING důchodová správcovská společnost.

⁹⁶ http://dochodky.com/co-je-2-pilierhttp://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf

Spořitel si do těchto fondů ukládá prostředky z povinných důchodových odvodů dle předpisů o sociálním zabezpečení a Zákona o starobním důchodovém spoření a to na základě smlouvy s důchodovou správcovskou společností. Spoření je automatické, zaměstnanec i zaměstnavatel nadále odvádějí zákonné odvody Sociální pojišťovně a ta nadále přeposílá část těchto peněz do spořitelem zvolené Důchodové správcové společnosti (dále DSS) na jeho účet. Tato společnost hospodaří a investuje tyto prostředky dle přání spotřebitele a to tak, aby ochránila jeho investice a dosáhla co nejvyššího zhodnocení.

Po splnění podmínek pro přiznání penze jsou tyto prostředky vypláceny, navíc vzniká i nárok na důchod z 1. Pilíře. Nad nakládáním s těmito prostředky dohlíží deponitář, což je banka s licenci, která je však nezávislá na konkrétní správcovské společnosti, tomu je tato funkce udělena Národní bankou Slovenska.

Podobně jako v České republice je i na Slovensku i III. Pilíř a to doplňkové, dobrovolné důchodové spoření.⁹⁷

Hlavním a zásadním problémem Slovenské důchodové reformy nebylo (jako například v České republice) nezájem občanů o vstup do II. pilíře, ale naopak velký zájem. Vláda původně očekávala zájem kolem 150 tisíc občanů, učinilo tak ale 1,5 milionu. Tímto se výrazně snížil objem peněz, se kterými mohla vláda disponovat z I. Pilíře.

„Ti, co se zapojili, pak do státního pilíře přispívali namísto původních 18 procent už jen 9 % své mzdy (zbylých 9 % přeměrovali do fondů ve 2. pilíři). „Slovensko bylo světovou raritou, neexistoval na planetě systém, ve kterém by byl poměr 1. a 2. pilíře 1:1“, říká Peter Staněk, ekonom ze Slovenské akademie věd.“⁹⁸

Světově unikátní Slovenský systém začal být však narušován politickými neshodami, stejně tak jako představami o tomto pilíři následující Ficovy vlády, která víceméně sjednotila investiční strategie konzervativním směrem a nadále přesvědčuje účastníky II. pilíře o jeho nevýhodnosti. Ani po těchto krocích však nezačali Slováci hromadně opouštět II. pilíř a k roku 2012 se počet, kteří se jej rozhodli opustit, počítá pouze v řádek několika desítek tisíc.⁹⁹

⁹⁷ http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf

⁹⁸ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/203347-slovenska-duchodovka-se-otrasa-v-zakladech/>

⁹⁹ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/203347-slovenska-duchodovka-se-otrasa-v-zakladech/>

Současná vláda nakonec nezrušila II. pilíř úplně, rozhodla se alespoň od 1. 9. 2012 snížit povinného příspěvku na 4% z původních 9% z vyměřovacího základu¹⁰⁰ a dále zavedení možnosti dodatečného dobrovolného příspěvku ve výši 2% z vyměřovacího základu. V tomto případě však nejde o komplexní změnu problematické důchodové reformy, ale pouze o dočasné řešení.

Došlo také k oboustrannému otevření pilíře od 1. 9. 2012 do 31. 1. 2013 jak pro vstup, tak pro vystoupení ze systému. Změna se také týkala prvopojištěnců, respektive osob, kteří jsou poprvé povinni hradit důchodové pojištění, ti mají k 1. 9. 2012 povinný vstup do II. Pilíře opět zrušen a v případě, že do něj vstoupí, mají možnost z něj do dvou let vystoupit. Vstup mají stále znemožněny skupiny zaměstnanců a to pracovníci policie, hasičského sboru, příslušníci Slovenské informační služby, Horské záchranné služby, celníci, vojáci a občané, jimž je již starobní důchod vyplácen. Oproti tomu v České republice není možnost vstoupit do II. Pilíře důchodové reformy závislá na vykonávané profesi.

V roce 2012 byl také upraven systém poplatků a to například poplatků za přestup do jiné fondové společnosti a to 16 €, což je podobně jako v České republice 500 Korun.¹⁰¹

Vzhledem ke komplikovanosti zákona a nejednotnému názoru Slovenské vlády na důchodovou reformu prošel tento zákon již 41. novelizací. Tyto novely však vedly pouze k dílčím změnám.

4.3 NIZOZEMSKO

Důchodový systém v Nizozemsku, který patří k jedněm z nejstabilnějších v Evropské unii a vstoupil v účinnost k 1. 1. 2007. Jeho síla spočívá ve tří pilířovém systému, jehož podmínkou je 50 let příspěvků do průběžného systému. Platit toto pojištění není podmínkou, ale doba spoření se zohlední v konečné výši příspěvků z průběžného systému.¹⁰² Povinná část penzijního systému zahrnuje vládou poskytovaný program základní starobní penze (1. pilíř) a programy zaměstnanecké penze (2. pilíř).

¹⁰⁰ http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf

¹⁰¹ <http://dochodky.com/co-je-2-pilier>

¹⁰² http://finance.idnes.cz/duchodove-reformy-v-zahranici-dkx-/viteze.aspx?c=A110414_155828_viteze_hru

Prvním pilířem je klasický- státní. Z něj jsou vypláceny peníze ovšem poměrně nízké a také nezávislé na průběžných odvodech občanů. Je zde tedy poskytována základní peníze všem příslušníkům státu ve věku 65 let a starším. V současné době se jedná o zvýšení důchodového věku na 67 let.

Druhý pilíř se nazývá zaměstnaneckým, ten je závislý na výdělcích zaměstnance v jeho produktivním věku. Tento pilíř je státem ve velkém podporován daňovými úlevami a bonusy, z toho důvodu je jeho účastníky kolem 96% Holanďanů.¹⁰³

V Nizozemsku jsou 4 typy poskytovatelů zaměstnanecké peníze:

- 1. poskytovatelé specifického podnikového penzijního fondu, kteří spravují penzijní program většího podniku,*
- 2. poskytovatelé odvětvového penzijního fondu, kteří spravují penzijní program celého průmyslového odvětví,*
- 3. poskytovatelé pojištění (pojišťovny), kteří musí vyřizovat přibližně 30.000 smluv skupinového životního pojištění pro jednotlivé podniky,*
- 4. penzijní fondy pro profesní skupiny, které mají co do činění se samostatně činnými odborníky v rámci určitých povolání (tam jsou pouze aktivní členové a důchodci, žádný zaměstnavatel).“*

Všichni tito poskytovatelé jsou pod dohledem Holandské centrální banky (Dutch Central Bank - DNB)¹⁰⁴

Dalším, třetím pilířem je stejně dobrovolné spoření občanů v důchodových fondech. Této části systému je vytýkána nedostatečná specifikace stanoveného věku čerpání naspořených peněz. V tomto případě je tedy neurčité, zda opravdu občan bude tyto prostředky čerpat po dosažení důchodového věku.

¹⁰³

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/121272-nelibi-se-vam-navrh-penzijni-reformy-posudte-dalsi-moznosti/>

¹⁰⁴ Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Strana 62 - 63

Podobný důchodový systém funguje také ve Švýcarsku.¹⁰⁵, kde je důchodová reforma zavedena od roku 1999 a je postavena také na třech pilířích. Prvním pilířem je odváděno 16% mzdy na virtuální účet v PAYG systému. Do druhého pilíře je odváděno 2,5% prostředků, které spravují fondy. Třetím pilířem jsou zaměstnanecké fondy. Důchodový věk je minimálně 61 let, zaměstnanec se však může rozhodnou pracovat až do 67 let.

¹⁰⁵ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/121272-nelibi-se-vam-navrh-penzijni-reformy-posudte-dalsi-moznosti/>

5 ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala problematikou důchodové reformy a dopady plynoucích z její minulosti až k přesahu do budoucnosti.

Nepřeberné množství informací, plynoucích ze strany médií, vlády, či společností, zabývajících se penzijním pojištěním vytváří velice nepřehlednou situaci okolo důchodové reformy. Postupně se mi podařilo sumarizovat možnosti pilířů důchodové reformy a v jednotlivých bodech čtenáři nabídnout strukturovaný přehled zásadních událostí spojených s důchodovou reformou.

Dalším z důležitých cílů této diplomové práce bylo osvětlit nutnost důchodové reformy ve světle skutečností vyplývajících ze zásadních ekonomických a demografických změn.

Současná generace žije v obecné představě, že stát bude garantem jejich finančních možností v důchodovém věku a postará se o ně jakýmkoli způsobem. Jsem přesvědčena, že obecně přijatá důchodová reforma je nezbytným krokem na cestě k ekonomicky silnému a zároveň sociálně solidárnímu státu.

Občané by měli vědět, že tato reforma je nezbytným krokem v sociálním fungování státu a neměli by mít pocit, že jde o další z nefunkčních zákonů sloužící, v jejich očích, jako zástěrka pro neprůhledné vládní jednání. Naopak, že tato reforma představuje nutnou komplexní změnu celého systému, bez níž by mohly být příští generace ohroženy chudobou, nebo alespoň neúměrným snížením vyplácených dávek.

Zásadní otázkou zůstává, zda byla důchodová reforma nastavena tak, aby zamezila negativním dopadům ekonomické situace a demografického růstu. To však ukáže čas. Klíčovým momentem jakékoliv důchodové reformy je v tomto smyslu pozitivní přijetí občanů daného státu. Často ani u nejlepšího systému nedokáže zákonodárce odhadnout přijetí od svých občanů, a toto přijetí - velkým (Slovensko), či minimálním počtem občanů (Česká republika) může důchodový systém pozitivně nastartovat, či mu zlomit vaz.

V současné době je systém důchodové reformy v České republice ohrožen názorovou nejednotností politických představitelů a především právě malým počtem účastníků. Malá účast velmi pravděpodobně pramení ze špatné informovanosti veřejnosti (informace byly dle mého názoru překládány neuceleně - již v začátcích se občané zalekli nemožnosti z II. pilíře vystoupit).

Občané České republiky patří mezi investičně konzervativní národy a

jakékoli citelnějšího nakládání s jejich financemi je přijímáno spíše negativně zvláště s ohledem na negativní zkušenosti z minulosti, například s investováním do harvardských fondů.

Dle vládního prohlášení bude důchodová reforma z roku 2011 podrobena další novelizací.

Věřím, že cíle mé práce byly splněny a obecně společensky přijatá důchodová reforma se stane pevnou součástí právního systému České Republiky, která zajistí i mojí generaci příjemnější stáří.

RESUMÉ

In my thesis "The three pillars of pension reform pros and cons" I will deal with the task of the State to provide for its citizens a dignified and secure retirement.

The thesis deals with the development of the Czech pension system from 1989 to 2011. During this time it was necessary to change the entire pension system from the communist model (there was some communist anachronisms and injustices) to a democratic system.

The purpose of my work is to analyze in detail the current and much discussed system II. pillar of the pension reform. I am writing about the participants and the Treaty of Accession to the pension system.

Furthermore my thesis will evaluate the pros and cons of pension reform, which is at the entrance to II. pillar may encounter.

In the last chapter I focus on pension systems of the European Union.

The first of the selected countries as Poland, Slovakia (because of that the adjustment is similar to the Czech) and the Netherlands, which has long been the most stable state pension system.

LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE

I. Literatura

TRÖSTER, Petr a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. xxxvii, 379 s. Právnícké učebnice.

ISBN 978-80-7400-322-6

ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar a VACÍK, Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 230 s. Právnícké učebnice.

ISBN 978-80-7380-019-2

HENDRYCH, Dušan et al. Právnícký slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky.

ISBN 978-80-7400-059-1.

JANDA, Josef. Zajištění na stáří, Nakladatelství Grada, 2013.

ISBN: 978-80-247-4833-7

HÁJEK Zdeňek JUDr., Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010, 2009 JENA, Jesenické nakladatelství

SYROVÝ Petr, Jak si spořit na důchod, Nakladatelství Praha 2012.

ISBN: 978-80-247-8265-2

KOLDINSKÁ, K., ŠTEFKO, M. Sociální reformy ve střední Evropě - cesta k novému modelu sociálního státu. Praha: Auditorium, 2011

ISBN: 978-80-87284-14-8

II. Prameny a další zdroje

Nařízení vlády, Předpis č. 64/1999 Sb

Nařízení vlády, předpis 228/1999 Sb

Listina základních práv a svobod, Hlava IV, článek 30

Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

Závěrečná zpráva Bezděkovy komise

Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 2012

Penzijní společnost České pojišťovny, Klíčové informace k důchodovým fondům Penzijní společnosti České pojišťovny, a. s. podle § 83 a 84 zákona č. 426 z roku 2011 o důchodovém spoření

<http://www.mpsv.cz/cs/617>

<http://www.mpsv.cz/cs/627>

http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/Mala_duchodova_reforma.htm

<http://www.duchodovareforma.cz/transformovane-penzijni-fondy/>
www.duchodova_reforma.cz/zpusoby-zhodnoceni

<http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/kalousek-navrhuje-moznost-vystoupit-z-druheho-duchodoveho-pilire-1003356>, Autor článku: Zdeněk Pečený

<http://icv.vlada.cz/cz/duchodova-reforma/nejcastejsi-dotazy/#x105672>

<http://www.pfcp.cz/doplňkove-penzijni-sporeni/otazky-a-odpovedi-k-doplňkovemu-penzijnimu-sporeni.html#2pconditions>

<http://www.pfcp.cz/vse-o-penzich/klient/schema-fungovani-penzijniho-systemu/jak-bude-fungovat-iii-pilir.html>

<http://www.euro-insurance.cz/aktuality/5-dulezitych-zmen-v-penzijnim-pripojisteni-od-roku-2013>, Autor: Jakub Král, článek ze dne 26. 5. 2011.

<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>

<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/vlada/Vlada-projedna-zmenu-duchodove-reformy-ci-upravu-prostitute-280621> ze dne 31. 7. 2013

<http://www.sciaga.pl/tekst/103565-104-system-emerytalny-w-polsce>
<http://dochodky.com/co-je-2-pilier>http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf

http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/203347-slovenska-duchodovka-se-otrasa-v-zakladech/>, Autor: Veronika Kubíčková, dne: 21. 11. 2012

<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/publikace-a-manualy>

PŘÍLOHY

- Část smlouvy o důchodovém spoření č. 4000081608
- Manuál pro budoucí účastníky důchodového spoření
- Rozhodnutí o registraci smlouvy o důchodovém spoření
- Oznámení o nabytí právní moci)

